

ГЕОРГІЙ ФІЛІПЧУК

2-3

ІРИНА ФАРІОН

4-5

ІГОР ПАВЛЮК

10-11

Звернення

до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі!

Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об’єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк”, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулих тижнів на наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Мовчан Павло Михайлович — 9500 грн.
2. Романько Валерій Іванович — 500 грн.

Мова має значення!

16 липня мали б почати діяти нові норми Закону про мову:

1. Мова фільмів та серіалів на телебаченні — лише українська.

2. Мова культурних та мистецьких подій — українська.

3. Мова книговидавництва та продажу книг — мінімум 50% українською.

4. Мова туризму — українська.

Головну норму — про ФІЛЬМИ ТА СЕРІАЛИ УКРАЇНСЬКОЮ — “слуги” Зеленського вже понад два місяці намагаються знищити. Щоб у нас в країні далі були московомовні серіали та фільми, а “руській мір” “кварталів” продовжував з’їдати країну.

Є велика загроза, що “зелені” намагатимуться завадити впровадженню з 16 липня 2021 р. нових норм Закону!

Бо в останній день перед впровадженням нових норм Закону з Офісу президента прийшла вказівка не допустити повної українізації фільмів та серіалів і

встановлення іспитів для держчиновників.

До законопроекту № 5551-2, який будуть розглядати сьогодні, 15 липня, внесли правки (під номерами):

13 та 14 — про скасування обов’язкового використання української мови у фільмах та серіалах.

16 — прибрати іспит для держслужбовців з державної мови.

17: а) дозволити російську мову в освіті;

б) скасувати штрафи за російську в сфері обслуговування;

в) повернути російську в школи.

Сказати, що це відверта робота на Кремль, — нічого не сказати. П’ятій колоні потрібна московська мова скрізь, особливо на телебаченні, в ЗМІ, в освіті.

Дивний збіг обставин, але саме в ці дні опублікована стаття Володимира Путіна, в якій він дуже бідкається про наш “курс

на насильницьку асиміляцію, на формування етнічно чистої української держави, агресивно налаштованої щодо Росії, за своїми наслідками можна порівняти із застосуванням проти нас зброї масового ураження”.

І головне, чого боїться української мови призвідця окупації Криму і частини східних українських територій: “сукупно російський народ може зменшитися на сотні тисяч, а то й на мільйони”. Тобто вікова асиміляція українців, поганьблення нашої мови, культури, історії може розсипатися саме завдяки незворотному утвердженню і розвитку державної української мови в незалежній Україні, яка не буде колонією Кремля.

Ось чому мовне законодавство має захищати українця.

Мова — наша зброя.

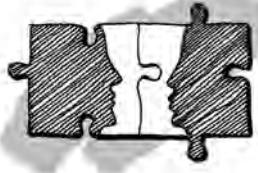
Мова — наша гідність.

Мова — наша держава.

Мова — це єдиний народ!

Мова має значення.

Мова — наша держава!

Український поступ поза фарисейством

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік

Як кажуть у народі, всякий кулик до свого озера привик.

Усе це нагадує “Катову вечерю” Д. Донцова, надруковану 105 років тому в “Шляхах” (№ 3–4), де доволі саркастично, згадуючи Свіфта, оцінюється діяльність політиків: “...Політичний світ ліліпутів ділиться на дві ворожі партії, які відрізняються одна від одної високими й низькими підборами на чоботах. То були трамексани й сламексани”. За цією ознакою, пише Донцов, діляться й наші партії. На офіційних і опозиційних. І ті, що мають вищі підбори, не здатні глядіти далі, хоча вони творять так звану більшість. Ібсен називав їх “компактною більшістю”, Шевченко називав ту громаду “капустата головата”, а французи – просто “багном”. Вони беззастанно крутяться на авансцені, жадають, аби драма закінчилася “добре”, найстрашніше вимагають руками і найголосніше кричать, забуваючи, що сцена є лише сценою, і не хочуть бачити, що діється за кулісами. Донцов виокремлює в цій безперервній комедії одну дуже характерну рису цих традиційних політичних платформ, яку обстоюють такі діячі. Вони, як правило, “не є прихильниками ані винятково високих, ані низьких підборів: на правому чоботі вони мають високі, на лівому – низькі”.

Перекладаючи мовою сучасного українського світу, приходиш до висновку, що вся та вакханалія столітньої давності зберігає свою актуальність і “консеквентність” (послідовність). Як і тоді, нині, захоплюючись святковою феєрією під назвою “відродження України”, голосно оповідаючи, як має будуватися держава і нація, імперативно стверджуючи, що до них ніхто нічого не робив і робити не мав охоти, теперішні політики, налягнувши облудливі маски, продовжують “обдурювати вже й без того одурену націю”. Правда, сто років тому не було змоги так “ефективно” посилити ці бравурні марші “успіхів” тих, хто при владі, істеричні крики “патріотів”, моралізаторські мольби “праведників”. Іншим був інформаційний простір. Сьогодні безперестанно, не зупиняючись, летить величезний масив інформації. Телерадіоэфір, інтернет заповнили пізнавальну та культурну сфери суспільства.

І все ж є речі, які не можна тлумачити двозначно, юлити, обривувати. Це – **Мова й Церква**. Цінності, які є лакмусом для перевірки на “педикульоз” будь-кого, будь-коли.

16 липня 2021 року набуває чинності низка норм мовного за-

Вітчизняний етер переповнений усякою всячиною. За різномастими масками й ролями експертів, політиків проглядаються самостійники й державники, автономісти й федералісти, троцькісти й сталіністи, угодовці й колабораціоністи, путіністи й всесвітники-інтернаціоналісти. Балакають (часто самі з собою), голосно сперечаються, повчають, лякають.

кону. Зокрема, йдеться про статті 7 і 10 (іспитування на рівень володіння державною мовою майбутніми державними службовцями, отримання громадянства України); стаття 23, яка регулює використання державної мови у сфері культури (екскурсійна діяльність, підписи під експонатами, аудіогідди, музейна справа, мистецькі виставки, демонстрування фільмів, застосування української в книговидавничстві й книгорозповсюдженні (не менше 50% книжкової продукції – українською) тощо.

Їх реалізація потребує особливих зусиль держави і громадськості. Проте ще задовго до цього притомне суспільство вже розібралось хто є хто і до якого рівня “завищеності” дійшли політики з новими обличчями. Гидко, але прийдеться поіменно розповідати народу про всю цю нечисть, що противиться і гальмує виконання **Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”**.

До нинішньої влади є прохання-вимога – не уподібнюватися до керівників “українських” урядів столітньої давності типу Раківського, що заборонив визнавати українську мову як урядову, вважаючи її мовою куркулів і буржуазії, реакційною річчю, нікому не потрібною справою, називаючи українську мову й українську націю “видадкою інтелігентів”. Бо один сучасний “мудрець”, що цікавиться “українознавством”, уже цей досвід активно плагитує в своїх “наукових” розвідках. Його прізвище – **Путін!**

Судячи по тому, що відбувається в парламенті, на інших владних шаблях, неважко здогадатися, “звідки ростуть ноги”.

А розпочинаємо ці оповідки про “сумашедших” дещо незвично, торкаючись проблем Української Церкви, оскільки теми церкви і мови є дуже суголосними.

Читаю свіжий і слушний коментар архієпископа Чернігівського і Ніжинського Православної Церкви України Євстратія (Зорі) на інтерв’ю нардепа Вадима Новинського, в якому той обзиває ПЦУ “політичною організацією з релігійною назвою”, стверджуючи, що “*патріарх Кирило молиться за мир в Україні*”. Ханжеством є подібні заяви цього адепта “руського міра”, проросійського депутата у ВР України, мільярдера-визискувача, кремлівського агента і “гаманця” московської церкви в Україні. Вони межують зі злочином, оскільки ображають мільйони українців, загострюючи релігійну, суспільно-політичну ситуацію в країні. Чому стала можливою відкрита (й закрита) “діяльність” російського підданого в Україні, яка несумісна з національними інтересами українського народу? Відомо, що формальний статус такої “праці” Новинського (справжнє прізвище цього уродженця Російської

Федерації і пітерського “пасажира” авіатора – Вадим Рудольфович Малхасян) наданий Указом президента України (В. Януковичем) №360/2012 від 29 травня 2012 року.

Дуже добре пам’ятаю ті дні, коли мені було “передано” в луганівські каземати інформацію та матеріали “про прийняття до громадянства України Новинського як особи, яка має визначні заслуги перед Україною”. Бо в той самий час мене репресувала тодішня “сатрапія” за те, що 2008 року (моїми наказами і рішенням Уряду) були вилучені в олігархів і повернуті Державі України активи нафтогазового шельфу Прикерченської ділянки на Чорному морі вартістю близько 470 мільярдів доларів. Лише на початку був подивований такою абсурдною політикою держави, коли обдаровують “заслугами” чужинців і розправляються за “злочини” з українцями. Але немає чому дивуватися, якщо влада окупована заїдами і москвофілами. Укотре згадую влучні слова, сказані Борисом Олійником: “Я тим уже боржник, що українець зроду...”.

Коли одного з азаровських віце-прем’єрів запитали, за які заслуги дано таку високу винагороду іноземному громадянину, то відповідь не забарилася: “**Он любит нашу страну**”. Справді, а чому б її не “любити” (як колонію!), адже Новинському за дуже короткий час “господарювання” в Україні “дозволили” стати сьомим мільярдером (після Ахметова, Пінчука, Жеваго, Коломойського, Боголюбова, Порошенка). Причому статки його значно зросли за 2020 рік (з 810 мільйонів до 1,4 мільярда доларів), коли вже здійснювалася *деолігархізація*. Ще раніше він з активом 1,9 млрд доларів посідав четверте місце в списку найбагатших “українців”.

Проте сутність оцінок даного персонажа сучасної української політики криється далеко не тільки в лабіринтах його *правильного бізнесу*. Хоча зрозуміло: олігархи правлять усією життєдіяльністю нації, бо “чия вівця, того й овна”. Найнебезпечнішим є те, що прикриваючись депутатським мандатом, маскуючись під впливового олігарха, який справно “платить” податки, проводиться (відповідно до кремлівської стратегії) масована руйнівна робота щодо української державності, духовності, ідентичності. А це вже не лише проблема “національно стурбованих”, а питання національної безпеки. Намить (не)уявляю подібне в Москві, коли б раптом (хіба впавши з неба) ймовірний *проукраїнський* депутат Держдуми, якого нібито заслано нашими спецслужбами, володіючи фінансово-економічними стратегічними активами Росії, став би публічно виступати, чинити спротив гундяївській церкві, російській державній мо-

ві, “іхній” історії, вибудованій на імперсько-путінських скрепах та здійснювати міжнародні дипломатичні вояжі, направлені проти конституційних основ держави, яку представляєш у парламенті...

Неможливо, абсурдно, кримінально, – спротивилися б вони. Але чомусь не Ми.

Бо нечувано, коли згадати ще зовсім свіжі факти проявів прямого духовного й політичного тероризму з боку цього засланоного “опричника”, який разом з високоставленими представниками московської церкви в контексті поставлених чужинцями завдань очолює “ініціативну групу” з блокування надання Українській Церкві автокефалії. Підтвердженням цього є переговори з митрополитом Варшавським Савою (Польська Автокефальна Православна Церква); міністром закордонних справ Туреччини; патріархом московії. Для *зручності* контактів його прізвище урядовою постановою РФ від 20 квітня 2020 р. було вилучено із санкційних списків. Але яке ж “благословення” на зустрічах з *Кирилом* може і хоче випрошувати для України закоренілий москвофіл і українофоб? Очевидно, *прохасться* лише руйнація, знищення всього того, що нагадує про існування Української Церкви, про українську національну духовну свободу з її історичною тяглістю і правдивістю.

Пригадується, як у день пам’яті Сергія Радонежського *Кирил* на прохання Новинського (Малхасяна), “благословляючи” український народ, сказав: “...я хотів би всіх вас піддержати на том пути, который вы избрали. Единственный верный путь – быть с Церковью Господа, а не с квази-церковью, не с организацией, именующей себя церковью”. Ось відповідь на питання всієї підірваної діяльності в Україні групи “Малхасяна і К”. У ній вміщено сутність ідеологем, що сповідується “гундяєвими-малхасянами” щодо української автокефальної церкви, української мови та національної історії.

“Ми ніколи не погодимося”, – зазначає *Кирило* (Гундяєв). Очевидно, з тим, що “змінювати канонічні кордони не дозволимо”, продовжуючи думати імперативами метрополії з її політичними, культурними, духовними кордонами, на які виключне “право” має Москва. Ті, хто заважають цим “святим” намірам, є уніатами, розкольниками, атеїстами. При цьому забувається свідомо те, що саме російська церква разом з державою (монархічною, більшовицькою, “демократичною”) нищила Українську Церкву і намагається робити це і нині. Тому Україна завжди стояла перед дилемою: а) або підкоритися московській митрополії; б) або відновити свою Церкву, повернувши історичну справедливість і духовне право народу. Лише другий шлях є істинним і на-

родооберігаючим. У цьому основа як відновлення канонічної Української Автокефальної Православної Церкви, так і духовної свободи та політичної незалежності українського народу, його держави. Проте іншу модель під виглядом “православ’я”, “руського міра”, “Новоросії” намагаються всіма способами нав’язати Україні, продовжуючи обкрадати історію, обривуючи мізки співвітчизникам.

Бути в обози й обслузі московської церкви означає зрадити свій народ і християнські ідеали, забути, простити всі наруги, вчинені тими, кого у свій час українці намагалися духовно просвітлювати (безуспішно). Сталося так, що *на свою голову*. Бо те дикунство, яке описував Іван Огієнко в “Українській культурі” (1918 р.) щодо московської освіти, зокрема церковної, не піддається аналізу. Адже ще в XVI–XVII ст. в Росії було обмаль шкіл, на науку дивилися скоса, вважали її за дияволів плід. Новгородський єпископ Геннадій (присланий з України) скаржився на темноту в Московії: “Приведуть мені мужика, щоб висвятити на попа, я дам йому читати Апостола, а він – ані в зуб ногою. Земля, кажуть, така глупа, не можемо роздобути Людини, щоб грамоти уміла... У Росії західної науки й культури боялися й тікали від неї... У Москві в XVII ст. навіть хліба не вміли спекти, а тому просили прислати з України “хлебника, который гаразд хлебов и пирогов печет”.

І ось тепер ці посіпаки, кремлівські рогоносці, намагаючись продовжувати красти і фальшувати нашу історію та культуру, виступають у ролі навчителів, мироносців, гадаючи, що народом забуто їх конокрадство, фарисейство, народовбивство. Тим паче, що церква, яка знаходилася в ХХ столітті в сатанінському трикутнику “московська патріархія – кдб – кпр”, стала звироднолю теократією, де немає водимості Богом.

Людська пам’ять нагадує кожному притомному про три мільйони соловецьких жертв, понад двадцять мільйонів жертв держави ГУЛАГ (понад п’ятдесят мільйонів, якщо брати до уваги Другу світову), 50 тисяч священників – справжня ціна “гармонії” православ’я, тоталітаризму, “народності”. Російська держава, церква, “світогляд” великоруської маси були завжди єдиними щодо знекорінення українського народу. І кінцевою метою освіти і церкви в Росії – “обрусеніє” всіх іногородців, що проживають в межах імперії. Бо навіть відкриття Київського університету (1834 р.) було спричинено завданням пришвиднення русифікації “Юго-Западного края”. Цим мотивом керувався і С. Уваров – автор моделі “православ’я – самодержав’я – народність”, за наказом якого, а також з ініціатииви харківського архієпископа Інокентія Борисова, спалювалася докторська дисертація М. Костомарова (1842 р.), яка не відповідала духу цієї імперської ідеологемі. А через 40 років Синод російської церкви заборонив викладання в школах та виголошення церковних проповідей

українською мовою. Тріадна ідеологія імперії “успішно” марширувала шляхами диктатури, насильства, неправди. Дійшло до того, що указами царя заборонялося навіть хрещення українськими іменами. Зміна монархічного режиму на соціал-більшовицький не тільки не послабив україноненавистницьку політику, але зробив її ще агресивнішою.

Історія засвідчує: коли національний організм слабшав, то завжди відбувався репресивний наступ на всі ділянки українського життя. Особливих репресій зазнавали представники культури, науки, української церкви. Дослідник української культури М. Семшин пише, що “у 1927 році в Україні було 10 657 священників і 34 єпископи... 3 кінцем 1933 р. було в Україні всього тільки 200 священників, знищено 28 єпископів, лише 2 померли природною смертю”. Священнослужителі представляли УАПЦ і були особливо небезпечними для новітнього сталінського режиму та російського православ'я, яке обслуговувало репресивний (атеїстичний) режим. Тому поки що чорноротим “новинським” варто скрізь і завжди затикати пельку історичною правдою, водночас показуючи суспільству, що “його” церква вічно співпрацювала з монархістами, комуністами, сталіністами і поділяє вину бандитів, диктаторів, ставши водночас інструментом державно-репресивної машини та її жертвою.

У сучасній Росії змінено лише декорацію, оскільки іншу назву (замість КППС) має правляча політична сила, іншу форму правління (замість самодержавства) містить путінський режим, проте політика щодо України залишається незмінно ворожою. Російське православ'я і надалі, як і під час чорносотенних погромів, більшовицьких репресій, продовжує цинічно підтримувати імперський дух щодо анексії Криму і агресії на Донбасі, освячуючи і благословляючи людинобствство. Світ здригається від “благословення” московських церковних ієрархів, які, декларуючи “виховання” в мирі і любові до ближнього, **освячують у Криму російську ядерну зброю**. РПЦ, найтісніше пов'язавши себе з кремлівською владою, не перестав прославляти самодержавство й авторитаризм. Свобода людини і народів, суспільна демократія перестали бути для неї цінністю.

Митрополит Волоколамський Іларіон на телеканалі “Россия-24” доводить переваги для Росії монархічного ладу, ритуалу помазання на царство, оскільки тоді “така” людина отримує нібито мандат від Бога через церкву на своє правління; глава окупаційної адміністрації в Криму Аксьонов також закликає до необхідності монархічного ладу в Росії; московський обласний суд в м. Ногінську приймає рішення про знесення храму Свято-Троїцької громади Богородської єпархії УПЦ КП; у Севастополі, ще до окупації, влада так і не дала можливість вірянам збудувати православний храм української церкви; у Сімферополі поглумилися над православним храмом і вірянами тодішнього Київського Патріархату, справа розглядається в Європейському суді; вищий ієрарх

Московської церкви (РПЦ) Кирило (Гундяєв) застерігає, погрожуючи, що “*наша церковь никогда не оставит в беде своих братьев в Украине и не откажется от них. Мы никогда не согласимся на изменение священных канонических границ нашей церкви*”. На тимчасово окупованій території Криму і Донбасу повністю заборонено місію Української Церкви...

Не перелічити зла, що твориться ординсько-путінською деспотією з її номадівською ідеологією та практикою, спрямованих проти “інших”, які не сприймають “руськомірські цінності”.

Хіба такої церкви і віри заслуговують УКРАЇНЦІ?!

На відміну від “новинських” українці добре розуміють, що не може бути така “православна” ідеологія гуманною, оскільки виводувалася Московією поза всякими канонічними правилами. У 1488 році вона самовідокремилася від Вселенського Собору і самопроголосила себе “центром” православного християнства. А через століття, 1588 року, *Борис Годунов* змусив силою і підкупом, погрожуючи втопити патріарха Константинополя Ієремію, визнати законною Московською автокефалією. 1686 року, погрожуючи Османській імперії війною, Москва змусила патріарха Діонісія передати Українську церкву під свою юрисдикцію, обдарувавши його 200 золотими червонцями та 120 соболинами шкурами.

Так, шляхом погроз і підкупів, історичною фальсифікацією, брехнею формувалася “центр” православ'я в Москві, ідеологію якого агресивно використовують для розширення і зміцнення сучасної імперської політики Росії.

Тому не молимося з фарисеями, по-фарисейському! Адже ними понад 500 років переписувалися літописи, нищились і фальшувались стародруки, церковні та історичні книги, печатки, щоби доводити собі і світу своє походження від Октавіана Августа до Київської Русі, Московії, Росії; привласнювалася історія Київської держави, перетягуючи її на землі Московії. Українцям – нащадкам цієї держави – створювалися такі суспільно-політичні, культурні умови, за яких вони мали або розчинитися серед московитів, асимілюватися, або нещадно пригночуватися за свою неупокореність.

Але в ці тривожні й відповідальні часи неможе плакати, ходити кругом та навколо, а погромлянському діяти і виступати проти тієї усталеної політичної та суспільної поведінки, яка дозволяє вільно творити зло новоявленим чорносотенцям, скорпіонам-україноненавистникам, зрадникам. Наш обов'язок – зупинити цей антидержавний рух. Бо виголошуючи *пусті слова з церковних і державних амвонів, вони отуманюють нас чужими богами, молитвами, “знаннями”, думками, почуттями*.

Знаймо: остаточне визволення (духовне, політичне) Українського народу відбудеться лише тоді, коли позбавимоса московфільства: в собі, церкві, освіті, культурі, етері, національній свідомості, владі й побуті. І тоді в жилах відродженої Української Нації потече **жива, козацька, чиста і свята кров**.

● ЛИСТ ІЗ МЕРЕЖІ

Саїд ІСМАГІЛОВ,
муфтії Духовного управління мусульман України “Умма”

Ми б'ємо на сполох і закликаємо об'єднати зусилля, щоб відвернути загрозу знецінення державного герба України – Тризуба – через його заміну недолугим “великим гербом”.

Тризуб Святого Володимира, який формально є “малим гербом”, сприймається в Україні і світі як повноцінний державний герб України і є довершеним у своїй досконалості.

Попри стародавнє походження, Тризуб ідеально вписується в мінімалістичну естетику ХХІ століття, є простим у відтворенні й надзвичайно впізнаваним.

У цілому світі лише Україна, Швейцарія і Японія можуть похвалитися такою вдалою лаконічністю графіки своїх гербів. Будь-які спроби “вдосконалити” Тризуб, домалювавши зображення людей, тварин, рослин та різних предметів і оголосити це “великим гербом України”, є відвертим несмаком і абсурдом.

До того ж Україна – не імперія і не федерація, і взагалі не потребує заміни історичного і справжнього герба на штучний “великий”.

Ідея “великого герба” з'явилася в Конституції за наполяганням комуністів, які навмисне у такий спосіб прагнули применшити значення справжнього герба України – Тризуба. Витягувати з небуття і намагатися втілити в життя цю ідею на тридцятьом році незалежності – неприпустимо.

Будь-які спроби замінити Три-

Долучаюсь до спільної заяви: наш герб – Тризуб, а ідея «великого герба» – шкідлива

зуб як самодостатній державний герб на так званий “великий герб” є неприйнятними.

Тим більше є неприйнятним варіант великого герба, запропонований Володимиром Зеленським у законопроекті № 5712. Через кричущу невідповідність законам геральдики різні варіанти цього малюнку програли на всіх державних конкурсах, організованих упродовж останньої чверті століття, у тому числі й на конкурсі, проведеному в 2020 році нинішньою владою.

Нікого не мають вводити в оману заспокоїливі заяви, буцімто майже всюди буде й надалі використовуватиметься Тризуб, а “великий герб” призначений для якихось виняткових випадків. Це не так. Законопроект № 5712 передбачає використання “великого герба” у Верховній Раді, резиденції президента, вищих органах судової влади, друкування його на українських грошах за рішенням Нацбанку і допускає його повсюдне використання – від державних установ до шкіл і житлових будинків.

Незалежно від бажання влади довідники і пошуковики в усьому світі видаватимуть у якості герба України вже не Тризуб, а недолугий “великий герб”.

Ідеться про пряму загрозу нівелювання Тризуба, приниження наших національних символів і самоприниження української держави.

Державні символи мають об'єднувати українців і викликати почуття гордості за свою державу,

а не спричиняти розкол, суперечки, розчарування й обурення.

Тризуб є живим символом нашої державницької традиції і національної єдності: княжий знак Київської Русі, герб Української Народної Республіки, символ боротьби українців за незалежність, герб сучасної України. Для українців по всьому світу Тризуб є так само близьким і рідним, як синьо-жовтий прапор чи національний гімн.

Тим політикам, які, прагнуть ухваленням закону про великий герб здобути хвилину слави, слід усвідомити, що це буде слава Герострата.

Маємо захистити наш герб – Тризуб – від наступу несмаку, безвідповідальності й хворобливих амбіцій.

Ми закликаємо:

- президента України – відкликати законопроект № 5712 про “великий герб”, натомість використати надані Конституцією повноваження для початку процедури вилучення з Основного Закону згадок про “великий герб” і остаточного утвердження Тризуба як єдиного і самодостатнього державного герба України;
- народних депутатів України – за жодних обставин не підтримувати цей проєкт і не голосувати за “великий герб”.

Р. С. Закликаємо кожного, хто підтримує цю заяву, розмістити від себе цей текст разом із постскриптомом у соцмережах, блогах чи поширити в інший доступний спосіб.

Валентина СЕМЕНЯК

Два роки тому прогресивне українство відзначило 150-річчя з часу заснування Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Це дуже важлива вікопомна дата, адже вона нагадала всім про те, як важливо пам'ятати, якого ми “роду, племені”, шанувати і берегти історію Вітчизни і, найголовніше, святая святих – мову. Нагадала про перших просвітян, які віддали найцінніше, що у них було, – життя. Це одна з найстаріших ГО, яка зуміла зберегти в ті часи українськість в Україні.

125 років тому в Дичкові на Тернопільці було засновано Читальню Товариства «Просвіта»

Урочиста академія під гаслом “Просвіта” – це життя і мислення свідомих українців!” та з нагоди 125-річчя заснування Читальні Товариства “Просвіта” в селі Дичків Великогаївської ОТГ відбулася у другу неділю липня. Її проведення благословив місцевий парох о. Олег Олесків, який закликав не залишатись байдужими і продовжувати про-

світницьку справу своїх односельців. Присутні ознайомились із цікавим і пізнавальним відео матеріалом з історії Дичківської “Просвіти”.

Серед запрошених гостей були почесний голова обласного осередку Петро Шимків, районного – Казимир Ярема, голова Товариства імені Богдана Лепкого Богдан Кусень. Вони поділились спо-

гадами, згадали історичне минуле товариства. Голова ОТГ Олег Кохман з нагоди святкової події вручив “Подяки” кращим серед кращих, тим, хто був і залишається причетними до сподвижницької і просвітницької роботи у рідному селі. Справжньою окрасою заходу стала культурно-мистецька програма, участь у ній взяли місцеві колективи та колективи громади, артисти аматори. Особливо хочу згадати про обдаровану особистість цього села, умілого організатора і талановитого співака, завідувача Народним Домом (у минулому – клубом) і водночас бібліотекаря – Віталія Слебедука. Побільше б таких молодих людей – Україні бути. Про таких як він кажуть: людина на своєму місці. Між тим маємо завжди пам'ятати, що Україна починається з кожного з нас: нам її берегти, нам її шанувати.

Ірина ФАРІОН,
доктор філології, професор

Про Бандерів буде світ знати.
Андрій Бандера

Бандера Андрій Михайлович — 80 літ від дня розстрілу

Батько Степана Бандери і шістьох своїх дітей — націоналістів. Священник УГКЦ, висвячений митрополитом А. Шептицьким. Капелан УГА. Ветеран польсько-української війни. Посол (депутат) місцевого сейму. Провідний культурно-політичний діяч. Член Наукового товариства Тараса Шевченка (з 1910 р.).

Народився в Стрию на Львівщині. Батько — Михайло, мати — Євфросина Білецька: “власники середнього господарства” (Із “Моїх особистих зізнань”, с. 14, далі за працею Анатолія Бень. Батько Бандерів. К., 2011. 582 с.). Зачинателем роду Бандерів є Іван Бандера і Євдокія (1771—1839), що мали двох синів Григорія і Якова-Гіяцинта. Саме з родової гілки Якова-Гіяцинта і походить відомі цілій країні і світові Бандери, зокрема Степан Бандера.

Італійське слово *banda* означає “корогова, прапор, загін, зоря” з визначальною мотиваційною ознакою, що сягає готського *bandwa* “прапор, знак”, спорідненого з дієсловом *banda* “подавати знак”; порівняймо з давньоіндійським *dhāh*, що означає “світло”. У французькій мові це слово побутує у зменшеній формі *bandera* (із суфіксом *-er*), що означає “пов’язка жіноча”, “стрічка”, “опаска”, “перев’язь” (порівняй Бандероль, тобто щось перев’язане) (ЕСУМ 1, с. 132—133; SL 1 s. 51; SPR, s. 29). Якщо в польську мову це слово потрапило з французької, то в українську, очевидно, з польської зі значенням “прапор”.

Так значення слова і визначило долю і батька, і його дітей — всі вони стали націоналістами: Марта-Марія (1907), Степан (1909), Олександр (1911), Володимира (1913), Василь (1915), Оксана (1917), Богдан (1919).

Юність і зрілість

Андрій Бандера з відзнакою закінчив Стрийську гімназію, відтак Богословський факультет Львівського університету. Водночас на філософському відділі слухав виклади старослов’янської мови й української літератури, а в духовній семінарії — лекції з різних галузей сільського господарства і кооперації. Мав націоналістичні переконання, хоч належав до лав УНДП. Допишував до часопису “Молода Україна”.

Після завершення навчання скерований до праці помічником пароха Володимира Глодзінського (родом із Львівщини) до Калуша, а саме до двох сіл однієї парохії — Старого Угринова і Бережниць Шляхотської. Там він і зустрів свою долю — доньку пароха Мирослава Глодзінську — панну з консерваторською освітою і закоханою в музику та гру на фортеп’яні. Одружився перед висвяченням.

Родина Глодзінських, крім самоочевидного національного виховання, добре зналася на сільському господарстві та кооперації, до чого природно долучився тямущий у тих питаннях Андрій Бандера, захопившись бджільництвом.

Винятковий вплив на Андрія Бандеру мав вчинок 1908 року Мирослава Січинського, який убив намісника цісаря в Галичині польського магната Андрія Потоцького, що сфальшував вибори до союму та тероризував українських

селян. Тому була спокуса назвати свого першого сина Мирославом, але перемогла традиція — і він, народжений 1 січня, отримав ім’я великомученика Степана.

Дім о. Бандери був осередком українського національного життя Галичини. Там зустрічалися Павло Глодзінський, брат дружини, — один із засновників “Маслосоюзу” і “Сільського Господаря”, Ярослав Весоловський — посол до Віденського парламенту, скульптор Михайло Гаврилко та інші. Сам о. Бандера очолював калуський “Сільський господар”, належав до “Просвіти”, заклав свою омріяну приватну бібліотеку з виданнями НТШ, газети “Діло”, “Літературного вісника”...

Війна: “повстанець у ярсі”

Перша світова війна принесла українцям шанс відновити свою державу. О. Бандера не чекав милости від Австрії чи то Польщі, а, як згадає місцевий мешканець Осип Базюк, “під час Листопадового зриву отець Бандера, причепивши шаблю збоку, забрав селян — своїх парафіян з Угринова і Бережниць Шляхотської, і вдосвіта з ними вийшов до Калуша. Тут вони пороззброювали поліцію та австрійське військо, взяли владу у свої руки” (с. 36). Ось як про це згадував С. Бандера: “Мій батько

залишав рідний край і велику родину. Пережив усі злети, поразки і дикі метаморфози від УГА до ЧУГА... Дивом вижив — і влітку 1920 року повертався крадькома в поневолену поляками Україну: “Пішов газдою з вольної України — повернувся “русином” до “східної малопольщі”” (с. 68) — впала Українська Держава під московським багнетом і польською шаблею.

Удома застав тяжко хвору дружину з сімома дітьми на руках... Діагноз — невиліковний туберкульоз горла. Не міг збагнути, за віщо в людини, яка так кохалася на музиці та співі, хвороба одбирає голос (с. 73): “Його жінка померла. Вона була дуже вродлива, дуже красива, Бандерова. І він, як вона померла, вправ на ню і заводив. Каже: “Славко, Славко, що їй буду з тими червачками робити?”” (с. 73).

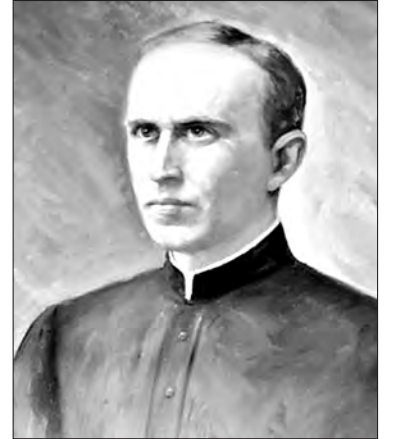
Їй було усього 33 роки. Вмирала дуже свідомо, закликала всіх попроситися. Мовила до всіх дітей окремо. “Сказала, що їй дуже тяжко вмирати, бо всім важко буде, а це страшніша доля чекає на Марту й Оксану” (с. 74). Спогадом про маму зосталося велике фортеп’яно. Як згадує Оксана: “Коли мама уже лежала нежива в хаті, то клавші на тому фортеп’яні самі заворошилися і звук пішов” (с. 75)...

“Після похорону, як те зауважували сестри, Степан довгими

Та всі намагання уряду польського підготувати корисне рішення Ради амбасадорів в справі Галичини не принесли успіху. Українці у виборах участі не брали, у списках населення зазначували свою приналежність до Галичини, а не до Польщі, а від служби в армії всілякими способами ухилялися — і все це діялося згідно українського уряду, перебуваючого за кордоном...” (с. 82).

4 листопада 1928 року, вже разом, батько і син, організували на Калушині відзначення річниці Листопадового зриву, за що вперше були арештовані польською поліцією. У поліційному протоколі зазначено, що “священник А. Бандера виступив із різкою критикою польської влади. Він наголошував, що поляки на українській землі є тимчасовими колонізаторами, які гноблять українців, і тому їх необхідно прогнати з української землі”. Після закінчення відправи на могилах Січових Стрільців отець Бандера почав співати Франків славень “Не пора, не пора москалеві й ляхові служити” (с. 115) — це і є фокус його світогляду.

Вдруге поляки порушили кримінальну справу проти отця Андрія начебто за конфлікти з громадою парафії, а насправді отець виступав проти категоричного ополчення українського церковного обряду.

З преси та з листівок довідувався про діяльність його сина Степана, зокрема про організовану ним шкільну акцію “У боротьбі за душу дитини”. На одній із 98 тисяч листівок і 6 тисяч відозв він читав: “Українські батьки й матері! Ми мусимо перейти від оборони до рішучого наступу проти польського панування, то є проти польської держави й польського Духа на всіх ділянках нашого життя, в першу чергу в школах. <...> Ми хочемо української школи! Ми хочемо вчитися про Україну! Геть з учителями-ляхами! Хочемо вчителів-українців” (Ірина Фаріон. Степан Бандера: практик, теоретик, містик націоналістичного руху. Івано-Франківськ, 2013, с. 9—10).

Ударом для батька став арешт Степана 14 червня 1934 року в справі вбивства міністра внутрішніх справ Польщі Б. Перацького. Саме Польща була третьою країною після Німеччини і СРСР, що спорудила концентраційний табір для українських в’язнів у Березі-Картузській, де згодом катували українських націоналістів, зокрема сина Василя.

1935 року о. Бандера переїздить до села Тростянець Долинського повіту, очікуючи вирок над своїм сином. Тут він знайшов національно споріднені душі, формовані попереднім парохом. Це було село, де “іонайменше два десятки тутешніх чоловіків відстоювали Україну в одностроях УГА” (с. 206). Тут був і “Сокол”, і “Січ”, і “Просвіта”. У Долині він спілкувався з адвокатом сина доктором В. Горбовим, щоб хоч якось приглушити хвилювання. Після засудження Степана Бандери 13 січня 1936 року на довічне ув’язнення, як завше, серед наших хрунів почув: “Як же це син священника намовляв підняти руку на ближнього свого...” (с. 215). Водночас польська католицька “Польонія”, пишучи про Варшавський процес, визнала за доцільне не вдаватися до “моралізаторства про гріх “убивання ближнього”, а врешті зрозуміти, що суджено людей, які потоптали закон в боротьбі за ідею” (с. 216).

Зокрема польський журналіст і політик Ксаверій Прушинський написав в одному з часописів: “Ті люди вбили, — бажаючи служити справі свого народу. Ми не думаємо, що таким способом вони їй добре служили. Успішно служать вони їй щойно тепер: три четвертини польської преси, що протягом 17 років не хотіла знати слова “український” прооттягом цих трьох тижнів навчилися цього слова і вже його не забудуть” (с. 216).

Стараннями адвокатів С. Бандери докторів С. Шухевича і В. Старосольського батькові під час Львівського процесу 23 червня 1936 року вдалося востаннє

Родина Бандер в селі Воля-Задеревацька у 1933 році

належав до організаторів державного перевороту в Калуському повіті... Особливий вплив на кристалізацію моєї національно-політичної свідомости мали величні святкування і загальне одушевлення злуки ЗУНР з УНР в одну державу в січні 1919 р.” (с. 87).

Відтак о. Бандера взявся до світської роботи — призначав вітків у селах. Відтоді його стали називати “маршалом України” (с. 37). Став делегатом УНРади від Калуського повіту, де в парламенті від ЗУНР у Станіславіві 3 січня голосував за Акт Злуки ЗУНР з УНР 22 січня 1919 року.

З початком неминучої польсько-української війни вступив до Української Галицької Армії, де в 1919—1920 роках служив капеланом 9-го полку Третьої Бережанської бригади УГА 2-го корпусу. З відходом Армії за Збруч

годинами німо і непорушно сидів на ганку хати і некліпно дивився в якусь точку у далечі. Своім утомленим зором видивитись ту точку о. Андрій не зміг, швидше інтуїція підказала, що з ганку було видно цвинтар, а на ньому — могила Степанової матери” (с. 88).

Життя за польської окупації

Степан і Лесь навчалися в гімназії в Стрию, мешкаючи у батьків Андрія Бандери, решта четверто дітей взяла до своїх родин сестри покійної дружини. У своїх “Особистих зізнаннях” о. Бандера висловив своє ставлення до нової польської окупації: “Положення заставало з року в рік чимраз тяжче. Уряд Польщі ще до признання Антантою Галичини старався терором довести українців до участі у виборах до Варшавського сейму...

ПОВСТАНЕЦЬ У РЯСІ

побачити сина і поговорити з ним. На трибуналі батько побачив, що син не розкаюється, а перетворює суд в трибуну націоналістичних ідей і оскарження деспотичної польської влади. За це присуджено йому сім довічних ув'язнень! (с. 223). Про цю трагічну зустріч написав у своїх спогадах стрийко Степана Бандери Осип, що разом із отцем Андрієм був на судовому процесі: “Горді за його (Степанову – І. Ф.) мужню поставу під час процесу, розпрощалися ми з ним: я на довгу розлуку, а для батька було це останнє прощання з сином” (с. 225).

Згодом коли заходило про долю його синів, то змучений о. Бандера повторював як заклинання: “Про Бандерів буде світ знати” (с. 226). Він пильно дбав про освіту для кожної своєї дитини. Продавши шість голів худоби, із тисячею злотих у кишені відправив сина Олександра вчитися до Італії (с. 148), де той згодом захистив докторат з політекономії. Богдана відправив на навчання до духовної семінарії в Рогатині, Василько студіював філософію у Львівському університеті. Степан навчався у Львівській політехніці на рільничому відділі. Усім донькам дав педагогічну освіту, проте в умовах польської окупації вони не змогли зреалізувати свого фаху. Натомість вони провадили активну просвітницьку роботу на парохії, зокрема Марта очолювала підпільну Долинську жіночу націоналістичну мережу.

Московсько-німецька окупація

Московська окупація Галичини розпочалася 1939 року. Отець розумів, що його діти і він приречені за цієї влади, як і за польської. Степан, який утік із польської тюрми, намагався вивезти батька за кордон, гостро реагуючи на безглузді сподівання деяких земляків щодо советів, влучно називаючи принизливі привітання “визволителів” “непотрібною хрунядою” (с. 251).

Натомість отець на запитання одного з сусідів, “чи буде Україна?” відповів: “Ми не будемо бачити”. “Чи побачать діти?”. Відказав: “Може, і побачать, а може, ні” (с. 255).

Син Богдан намагався перевезти батька за Сян, на Холмщині, чи заховати, але почув відповідь: “Ні, синочку, я є пастир, а то

моє стадо. Де будуть гинути мої віці, там і я буду гинути” (с. 274).

На проповідях отець Андрій застерігав паству: “Велика буря збирається. Вона наробить багато лиха. Моліться” (с. 303). Знаючи, що за ним уже пильно стежать агенти НКВС, у день своєї останньої прощі до Гошева на Ясній Горі, в день св. великомученика Юрія, 1941 року він знову повторив: “Моїх парафіян я добровільно не залишу! Розлучити мене з ними може тільки наказ моєї церковної влади, або насильство ворога, остаточно – смерть.” (с. 305).

Саме напередодні храмового свята в селі Тростянець о третій годині ночі, 22 травня 1941 року, до його хати загримали: “Собірайтесь! Переселяєм вас в другу область”. Нічого не дозволили з собою взяти. У чому були – в тому й вивели: “Особно повезли мене й сестру в Долину, особно машиною доставили туди Тунька нашого з Стефанишиним. Їх залишили в НКВД, а нас з Мартою – в товарні вагони”, – згадувала донька Оксана, не знаючи тоді, що каратиметься в Сибіру 48 років, а сестра упокоїться там...

Останні слова, які чули від отця: “Бачу... бачу! Везуть мене на північ! Побачимося вже там... Задайте про нас.” (с. 307). Зранку люди в опустілому храмі на саме свято під спів церковного хору гірко ридали за своїм отцем.

Допитували отця Бандеру в київській тюрмі НКВД на вул. Володимирській, 33. Справа № 61112. Змусили написати зізнання в біографічному стилі. З протоколу першого допиту 9 червня 1941 року читаємо:

“За своїми переконаннями я є українським націоналістом, але не шовіністом. Єдино правильним державним ладом для українців вважаю єдину соборну і незалежну Україну” (с. 332).

7 липня розпочався суд у справі отця Андрія. Відповідаючи на запитання суддів про своїх дітей, отець Андрій Бандера гордо відповів: “Я своїм дітям дав належне виховання, прививаючи їм любов до України. Світлогляді моїх синів і доньок однакові”.

Обвинувальний вирок склав молодший лейтенант держбезпеки Войцехівський. О 17 годині 45 хвилин 8 липня 1941 року трибунал відправився в нарадчу кімнату. Менше як за годину винесено смертний ви-

рок. Всього процес тривав 2 години 40 хвилин: “Будучи убежденным украинским националистом, активно помогал оуновскому подполью в проведении контрреволюционной работы, направленной против СССР; в своем доме перепрятывал скрывавшегося террориста Стефанишина, являясь соучастником нелегальной переправы из СССР в Германию своего сына Бандера Богдана – члена организации ОУН. Содействовал своей дочери Бандере Марте, являющейся районным руководителем орг. ОУН, в проведении вражеской работы против Советского Союза, предоставлял свою квартиру для подпольных сборищ членов организации ОУН, и этим самым способствовал орган ОУН проводить вражескую работу, направленную против Советского Союза”.

З огляду на ці звинувачення, оголошено вирок “подвергнуть высшей мере уголовного наказания – РАССТРЕЛУ, без конфискации имущества за отсутствием такового” (с. 356).

Розстріляли Андрія Бандеру 10 липня 1941 року. Ймовірно, останній спочинок знайшов у Биківні, де протягом 1937–1941 роки ховали розстріляних НКВС у Києві. Реабілітований 8 листопада 1992 року. Під час історичного візиту до України Папи Римського Івана Павла II у червні 2001 року його прізвище внесено до списку українських священників, гідних беатифікації – визнання їх блаженними. Минуло 20 років – справа не розв’язана.

Доля дітей – доля України: Марта-Марія (1907–1982) – багатолітній політв’язень, померла на сибірській каторзі;

Степан (1909–1959) – провідник ОУН, вбитий агентом КДБ у Мюнхені;

Олександр (1911–1942) та Василь (1915–1942) – загинули від рук поляків у нацистському таборі Авшвіц;

Володимира (1913–2001) та Оксана (1917–2008) – багатолітні в’язні концтаборів: Володимира – 10 років, Оксана – 48 років...

Богдан (1919–1944) – загинув на Миколаївщині від рук червоноармійців зі словами: “Я Богдан, я українець зі Львова” (с. 553).

П. Н. 10 липня 2021 року минуло 80 років від дня вбивства отця Андрія. Чи засвоїли українці історичні уроки?

ПРОТИАНГЛІЗМ ВІД ІРИНИ ФАРИОН 39. КАМІНГ-АУТ

Якби наш убогий інформаційний простір так рясно не поширив інформації про співака, що він здійснив **камінг-аут** на сцені, то я б, мабуть, не бабралася в цьому бруді: “Мій офіційний камінг-аут, який відбувся зі сцени, було вирізано з прямого ефіру М1. Моє відео і досі не завантажують на YouTube. І все через те, що я показав свою сутність. Для мене не має значення колір, віра чи стаття, адже любити потрібно людину, тіло, душу”, – написав той камінг-аутний.

Проте справа філолога – це не лише робота з оранжерейними квітами, а й з отруйними і смердючими бур’янами. У цьому випадкові макабричність (моторошність) уживання цього **новоанглізму** (радіше **американізму**) – це відображення огидно-розгнуданої реальності, що суне до нас чорною хмарою з патетично оспіваної Європи чи Америки і видається своїми доморошеними холюями і хробаками за неабиякі досягнення демократії чи ще якоїсь плутократії.

Отже, то що зробив той недопевець (бо хто б про нього заговорив, коли б не **камінг-аут**)? Публічно задовольнив свою потребу в цілуванні одночасно з різностатевими істотами. Даруйте, але в цій ситуації мені складно назвати їх чоловіком і жінкою чи паном і панею. Є все-таки речі, які ніколи і за жодних умов не роблять публічно.

А тепер до філології, себто невинного життя слова як відображення дійсності. Слова – це всього лиш фонетичні оболонки смислів наших думок, почуттів і дій. В англійській мові первісно слово coming out n – це “вихід у світ; дебют”, “перший бал” (АУС, с. 272), що сягає 1805–1815 рр. Словник США подає ширше значення, що вможливорює назвати це слово **американізм** передусім в аналізованому нами контексті: 1. рух або перехід від перебування всередині місця або держави до перебування поза ним; виникнення або розвиток від прихованої до видимої стадії; раніше також проїзд з місця (застаріле). 2. процес офіційного вступу в суспільство молодою жінкою; 3. **сленг** серед гомосексуальних чоловіків та жінок: дія чи факт набуття соціальної чи сексуальної активності в гомосексуальних колах; усвідомлення того, що людина гомосексуальна; 4. дія чи факт відкритого визнання чи декларування свого гомосексуалізму.

Ймовірно, слово **камінг-аут** вийшло за межі сленгового значення в гомосередовищі 1869 року, коли його вперше запропонував як різновид концепції емансипації (тобто як термін) німецький адвокат, журналіст і захисник прав так званих сексуальних меншостей Карл Гейнрих Ульрихс – тобто процес добровільного й усвідомленого визнання людиною своєї сексуальної орієнтації (йдеться про ЛГБТ) чи гендерної належності. Проте роль терміна це слово посіло в 50-х роках ХХ століття, завдяки відомій праці американської психологині Евелін Гукер (Evelyn Hooker) “Адаптованість відкрито гомосексуальних чоловіків”, де вона стверджувала, що “нерідко **дебют** (або **камінг-аут** як називають його гомосексуали) людини, впевнені у своїй гомосексуальності, але яка боролася із цим відчуттям, відбувається тоді, коли вона уперше публічно ідентифікує себе гомосексуалом у присутності інших гомосексуалів, що з’являються в одному із їх барів”.

Проте, як це часто буває в незакорінених і примітивних середовищах, це слово починають уживати як не приший кобилі хвіст, надаючи йому вигадливих значень. Тобто скажи дурням молитися, то вони скажуть, що в них **камінг-аут**! Наприклад, **камінг-аут**: я вегетаріанка; **камінг-аут**: я не читала “Гарі Потера” та ін. – себто зізнання в будь-чому, що має викликати подив чи осуд (“У мене **камінг-аут**”. Чи можна вживати цей термін в інших значеннях?).

Як же ж природно це звучить нашою мовою: **зізнаюся, відкриюся, відкрию вам секрет, чесно кажучи, не судить суворо, прийміть мене таким** та ін. Проте чи природно лізти цілуватися на сцені до чоловіка чи жінки? Шляхетні люди, виходячи і заходячи (англ. **come** “приходити, приїжджати, перебувати, підходити” і ще близько десяти значень), замикають за собою двері, а не виставляють на зрище свої інтимні потреби.

Захисник української землі

Відійшов за межі земного життя славетний просвітянин Богдан Савків, за фахом гірничий інженер, який минулого року видрукував збірку публіцистичних виступів під назвою “На захист Української землі”. Мав уже на той час солідний вік – 88 років, але його творча енергія не лише не згасала, а й набувала нових творчих потужностей. Статті Богдана Савківа з’являлися раз у раз передусім на сторінках тижневика “Слово Просвіти” – не випадково він у 2008 році був удостоєний медалі ВУТ Просвіта “Будівничий України”, газет “День”, “Україна молода”, “Літературна Україна”, “Урядовий кур’єр”, “Нація і держава”.

Богдан Савків енергійно реагував на гострі проблеми дер-

жавотворення, відстоював національну ідентичність, розвінчував дії антидержавних сил, вболівав за стан нафтогазової галузі України...

Вражений і опечалений несподіваною смертю великого патріота України, публіциста Богдана Савківа, якого я глибоко поважав, з яким мав честь дружити, співпрацювати, статті і спогади якого читав із великою цікавістю і захоплювався його принциповою і послідовною позицією в обороні національних цінностей і пріоритетів.

Богдан Савків перебував у постійній напруженій тривозі і турботі про долю України, гостро реагував на будь-які спроби фальсифікації та перекручення національної історії і поривав-

ся публіцистичним словом на все це реагувати. Я немовби ще зараз чую його схвильовані інтонації, він часто мені телефонував, і ми багато спілкувалися останні два роки телефоном. На жаль, епідемія коронавірусу значно скоротила наші особисті зустрічі, але я чекав продовження його спогадів, які сподіваюсь побачити видрукованими. Вони мають особливу історико-пізнавальну цінність.

Україна втратила вірного сина, широкого патріота України, а “Просвіта” – одного з найактивніших її представників. Земля Вам пухом, дорогий пане Богдане! Вічна пам’ять!

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
академік НАН України

“Член ОУН Дацюк відвідувала і надавала приміщення своєї хати для проведення нелегальних зібрань”.

Галина ДАЦЮК,
журналістка
Анатолій ЛУКАШУК,
історик

«Жіноча справа» Тетяна Дацюк: “На зібраннях нам давали накази суворо берегти таємницю про нашу роботу”

Учасниця кордишівського підпілля ОУН Тетяна Дацюк не повернулася з ув'язнення. Кажуть, що їй, 23-річну, вбило дерево на лісоповалі в Сибіру. В офіційному листі батькам повідомили, що 28 червня 1952 року донька померла в Южкузбаслазі міста Сталінськ Кемеровської області. Єдина дитина у батьків, відбувши 6 років каторги, вона не дочекалася звільнення за законом про засуджених неповнолітніх осіб.

Протоколи Тетяниних допитів написані, неначе під копірку з іншими, підтасованими НКВС слідчими справами, на “бандиток” ОУН.

“Я, начальник Шумського РВ НКДБ капітан Кириченко, розглянувши матеріал про злочинну діяльність на Дацюк Тетяну Володимирівну, 1929 р. н., українку, безпартійну, незаміжню, — знайшов, що Дацюк Тетяна з 1943 року до дня арешту перебувала в контрреволюційній ОУН, маючи організаційний псевдонім “Рожа”. Як член станичної організації увесь час працювала по збиранню продуктів для бандитів ОУН і УПА. Це підтверджується показами свідків і особистими зізнаннями. Постановив: Дацюк Тетяну піддати арешту. Згідний: начальник слідчого відділу УНКДБ по Тернопільській області полковник Дранішніков”.

У жодного слідчого, прокурора, начальника УНКДБ в доку-

менті ОУН і УПА. Так, я є членом станичної організації ОУН з 1943 року, місяця не пам'ятаю через давнину. (“Ким Ви були втягнуті в контрреволюційну Організацію Українських Націоналістів, розкажіть детально?”).

У контрреволюційну ОУН мене втягнула Улита, років їй біля 30, при наступних обставинах. Влітку 1943 року Улита зайшла до мене у хату і каже: “Ти, Тетяно, повинна збирати продукти на своїй вулиці у селян — хліб печений, крупу”. А я спитала: “Для кого?”. Улита відповіла: “Для Українських повстанців — бандерівців”. Це завдання я виконала, збирала яєць три десятки, а ввечері вона забрала. Через тиждень Улита дає розпорядження знову зібрати хліба печеного.

Я збрала п'ять буханок хліба, Улита ввечері забрала його, а при відході каже мені: “Таню, я дам тобі організаційне псевдо “Рожа”, для конспірації, щоб не знали твого імені насправді”. І з того

член Кременецької слідчої групи УМДБ молодший лейтенант Оробій допитав заарештовану Дацюк Тетяну. (“Слідство володіє матеріалами, що ви даєте неправдиві свідчення”).

“Так, я давала неправдиві свідчення слідству, зараз буду розповідати всю правду”, — сказала Тетяна і розповіла ту саму історію про печений хліб, 20 яєць, Улиту, псевдо і про те, що збирала продукти по своїй вулиці за три роки всього тричі. (“Ви даєте неправдиві покази”).

У травні 1944 року господарча Улита збрала нас, членів ОУН села, в школі і говорить, щоб радянській владі не коритися, збирати продукти для повстанців і щоб ніхто про це не знав, а для того кожна повинна придумати псевдо. Після зборів в школі ми розійшлись, а Миронюк Улита посаду господарчого передала Пилипчуку Івану — псевдо “Тарас”. На зборах Улита сказала: “Посаду господарчого села я передала Пилипчуку Івану, який буде давати вам накази, ви повинні йому підпорядковуватись і збирати продукти для ОУН і УПА”.

Коли потрібні були продукти, то Пилипчук Іван — господарчий села, викликав до себе збиральницю, щоб вона повідомила всіх: зібрати продукти кожна на своїй вулиці і кутку. Під керівництвом господарчого ми збирали продукти до листопада 1945. У листопаді 1945 до нас в село прийшов гарнізон військ Червоної Армії. І господарчого села Пилипчука Івана на псевдо “Тарас” вбили, а ми припинили збір продуктів харчування для бандитів ОУН і УПА.

(“Розкажіть, хто із членів ОУН був на зборах в школі 1944 року перший і другий раз?”).

Перший раз нас збрала господарча Миронюк Улита: Пархомюк Євдокію (“Павонія”), Шергей Ганну (“Ірка”), Пилипчук Ірину (“Жито”), Пугач Людмилу (“Чорна”), Мельничук Тетяну (“Пшениця”), Липко Галину,

Кордишівська молодь

псевдо не знаю. Другий раз на збори в школу всіх нас зібрав Пилипчук Іван — псевдо “Тарас”, коли став господарчим. З усіх, кого я знаю, залишився в живих лише Поліщук Петро, живе на нелегальному становищі, псевдо не знаю, а інші вбиті військами Червоної Армії. (Допит перервано...).

12 квітня 1946 року у Кременці співробітник Шумського РВ МДБ молодший лейтенант Оробій зачитав Тетяні постанову “Про пред'явлення звинувачення і притягнення в якості звинуваченої за статтями 54-І “а” і 54-ІІ КК УРСР”. (“Вам зрозуміла сутність вашого обвинувачення?”). “Так, у пред'явленому мені звинуваченні винною себе вважаю”.

12 квітня 1946 року у Кременці було проведено очну ставку між обвинуваченими Дацюк Тетяною і Пархомюк Євдокією, які показали одна на одну, що були на зборах, де “Сніжинка” читала націоналістичну літературу, говорила не коритися Радянській владі, допомагати збирати продукти для ОУН і УПА, а для конспірації кожна вибрала собі організаційний псевдонім — “Рожа” і “Павонія”. Очні ставки були проведені і з Пугач Людмилу (“Чорна”) та Шергей Ганною (“Ірка”). Дівчата додали, що ще збирались у Липки Ольги, як члена станичної організації та Пилипчук Ірину (“Жито”), разом збирали продукти для ОУН по 1945 рік листопад і закінчили, коли прийшов гарнізон військ Червоної Армії.

19 квітня 1946 року у Кременці було зачитано обвинувачувальне заключення за слідчою справою № 3126 чотирьох учасниць, в тому числі, Дацюк Тетяни, у звинуваченні за статтями 54-І “а” і 54-ІІ КК УРСР. “Проведенням по справі слідством встановлено, що в селі Кордишів існує організація

ОУН, яка веде активну антирадянську діяльність. Дацюк Т. В. в травні місяці 1943 року вступила в організацію ОУН і отримала організаційний псевдонім “Рожа”, як член ОУН Дацюк відвідувала і надавала приміщення своєї хати для проведення нелегальних зібрань, де проводились вивчення націоналістичної літератури і обговорювались питання боротьби з Радянською владою. З моменту вступу в ОУН по день арешту збирала продукти для бандитів ОУН і УПА.

Важачою слідство по справі завершеним, у відповідності до статті 204 КК УРСР слідчу справу № 3126 за звинуваченням Дацюк Т. В. спрямувати Військовому Прокурору Військ МВС по Тернопільській області для передачі Суду Військового Трибуналу. Обвинувачена утримується під вартою в Кременецькій внутрішній тюрмі”.

3 травня 1946 року у місті Чортків ВТ військ МВС Тернопільської області, в складі головуючого майора юстиції Баранова, капітана юстиції Кошкарьова лейтенанта юстиції Содомчука при секретарі гвардії лейтенанті Шидловському за участю капітана юстиції Зенова на підготовчому засіданні розглянули справу по обвинуваченню Дацюк Тетяни. Доповідач Зенов пропонує віддати Дацюк під суд за статтями 54-І “а” і 54-ІІ КК УРСР. Сповідовідач Содомчук з думкою доповідача згідний.

15 травня 1946 року Військовий Трибунал військ МВС Тернопільської області, в складі головуючого лейтенанта юстиції Содомчука, лейтенанта Фомічова, старшого сержанта Ходорева при секретарі Шидловському в місті Кременець, в закритому судовому засіданні, без участі звинувачення і захисту, розглянув справу по обвинуваченню Дацюк Тетяни Володимирівни в скоєнні злочинів, передбачених ст. ст. 54-І “а” і 54-ІІ КК УРСР.

Дідусь Тетяни - Ф. Ф. Дацюк (1871) і бабця Г. З. Дацюк (1875), виселені у 1947 р.

менті ми не побачимо ні імені, ні по батькові — лише російські прізвища, практично в усіх. Вони не були безіменними, “кати мого народу”, але для них найважливіший акцент в протоколах і житті ставився не на власному імені. Понад усе для них важили посада і звання, які уособлювали силу жорстокої системи і ненависті до свободи української людини.

22 березня 1946 року у Кордишеві старший оперуповноважений Шумського РВ НКДБ Шарапов, у присутності Дацюка Володимира, Паламарчука Феофана провів обшук помешкання і опис майна Тетяни. “В момент опису виявилось наступне: один будинок дерев'яний, хлів дерев'яний, конюшня дерев'яна, один кінь, корова, а більше нічого немає”.

Старший оперуповноважений Шумського РВ НКДБ лейтенант Науменко допитав затриману Дацюк Тетяну і засвідчив у протоколі, що Тетяна має батька, Дацюка Володимира, 1893 р. н., матір Горпину, 1897 р. н., які працюють на 4 гектарах власної землі. “Дід, Федір, має 78 років, бабця Ганна — 76, більше з рідних нікого не маю. Починаючи з літа 1943 по листопад 1945, я збирала по селу продукти. 1943 року з селян нашої вулиці три рази збирала яйця, крупу і печений хліб. У 1944 році лише один раз, в грудні, — печений хліб. У 1945 році листопаді, перед якимось релігійним празником, до мене прийшла Миронюк Улита і дала розпорядження зібрати сиру, скільки хто зможе дати, і масла вершкового, то я збрала сиру приблизно 2-3 кілограми, а масла не збрала, бо його не було у селян. Після цього я припинила збір продуктів для

Мати Горпина (1902) і батько Володимир (1898) на спецпоселенні в Кемеровській обл.

часу, з літа 1943 року по листопад 1945 року, я весь час працювала в станичній організації ОУН по збиранню продуктів для ОУН і УПА. (“Назвіть склад станичної організації ОУН села Кордишів”).

Склад станичної організації ОУН я назвати не можу, так як мені невідомо. А станичною була Василюк Тетяна, організаційне псевдо “Гаяля”. Господарчою була Миронюк Улита, організаційне псевдо “Сніжинка”. Цих активних членів ОУН я знаю лише тому, що обидві давали мені розпорядження збирати продукти. Про окремих членів станичної організації ОУН села Кордишів мені нічого не відомо”. (Після цього допит було припинено...)

9 квітня 1946 року у Кременці співробіт-

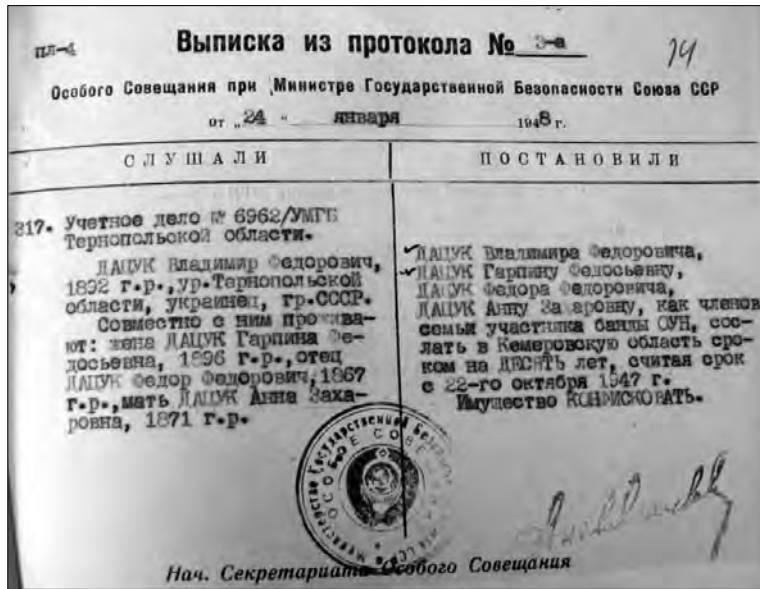
Повстанська “бухгалтерія” (з “Бандерівської скрині”)

Головуючий оголошує обвинувачувальне заключення і визначення про віддання під суд Дацюк і роз'яснюючи сутність звинувачення, запитує, чи зрозуміло, в чому її звинувачують, чи визнає вона себе винною, чи бажає давати свідчення. Підсудна Дацюк заявила, що вона зрозуміла, в чому її звинувачують, винною себе визнає, суду давати свідчення бажає.

ВТ приступає до допиту підсудної Дацюк, яка по справі показала, що проживала в Кордишеві, допомагала рідним по господарству. У травні 1943 року стачиною “Сніжинкою” була завербована в ОУН, де одержала завдання збирати продукти для УПА. “Коли я спитала, де ця УПА, вона відповіла, що прийде час, і я побачу її. Я погодилась і вступила в ОУН. Коли я вперше прийшла на таємне зібрання, Улита дала мені псевдо “Рожа” і пояснила, що я повинна бути обережною, щоб ніхто не дізнався про наші зібрання, інакше буде дуже погано. Протягом 1943 року і 1944 року я часто відвідувала зібрання, на котрих були також чоловіки із УПА, деяких не знаю. Господарча Улита закликала вести боротьбу за Самостійну Україну. Продукти, як хліб, масло, яйця та інше, я збирала і в 1945 році. Коли в наше село прийшов гарнізон червоноармійців, я припинила збирати. Про постанову Українського радянського уряду, що можна прийти з повинною, я знала, але ватажки попереджували, що хто це зробить, то не допрачується ні хати, ні себе, ні сім'ї, тому я боялась сама йти з повинною або взагалі заявити”.

Головуючий оголошує судове слідство завершеним і надає підсудній останнє слово, в якому підсудна заявила, що наскільки ВТ її засудить, вона відбуде. “Таємно. Іменем Союзу Радянських Соціалістичних Республік, 15 травня 1946 року Військовий Трибунал Військ МВС Тернопільської області на закритому судовому засіданні в складі: головуєчого, лейтенанта юстиції Содомчука, лейтенанта Фомічова, старшого сержанта Ходорева, при секретарі, старшому лейтенанті Шидловському, без участі звинувачення і захисту розглянув справу по обвинуваченню Дацюк Тетяни, 1929 р. н., у скоєнні зло-

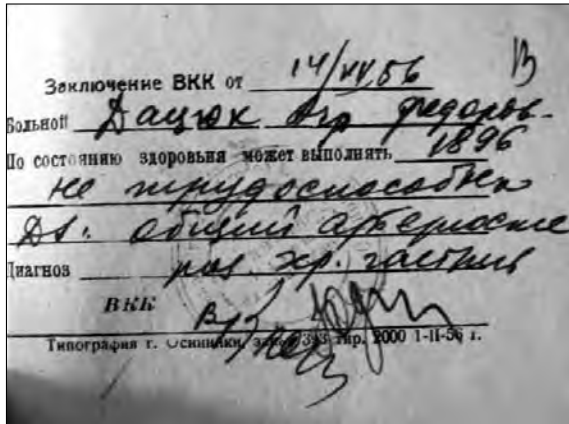
Документ про виселення членів сім'ї “бандита ОУН”

чинів, передбачених статтями 54-1 “а” і 54-11 КК УРСР, і визнав її винною. Керуючись статтями 296, 297 КПК УРСР присудив: Дацюк Тетяну позбавити волі з відбуванням у ВТТ терміном на 10 років, без поразки політичних прав у зв'язку з її неповноліттям. Вирок остаточний і оскарженню не підлягає”.

Покарання Тетяна відбувала в Южубаслазі міста Сталінськ Кемеровської області, де й загинула у віці 23 років, у 1952. Реабілітована 18 березня 1994 року, “за відсутністю складу злочину”.

Після її ув'язнення була виселена вся родина.

“24 вересня 1947 року. Я, оперуповноважений відділу 2-Н УМДБ по Тернопільській області ст. лейтенант Ковальзон, розглянувши матеріали облікової справи № 6962, отриманої із Шумського райвідділу МДБ на сім'ю активного учасника ОУН Дацюк Т. В., 1929, знайшов: вона зрадила Радянській Батьківщині, добровільно вступила в ОУН, де вела роботу проти Радянської влади. За участь в ОУН була заарештована і 15 травня 1946 року Військовим Трибуналом Військ МВС Тернопільської області засуджена до 10 років ВТТ. Склад сім'ї активного учасника ОУН наступний: батько – Дацюк Во-

Усі повернулися непрацездатними...

ника ОУН у відповідності з наказом МДБ СРСР № 00430 від 21 серпня 1947 року виселити у віддалені місця Радянського Союзу, майно конфіскувати”.

“21 жовтня 1947 року. Цілком таємно. Довідка. Сім'ю учасника ОУН – бандита, засудженої Дацюк Тетяни, в складі: батько – Дацюк Володимир Федорович, 1892, мати – Дацюк Горпина Федосівна, 1896, дідусь – Дацюк Федір Федорович, 1867, бабуса – Дацюк Ганна Захарівна, 1871, – 22 жовтня 1947 року вислати на ст. Усяти Томської залізниці. Ешелон № 20049. Начальник конвою в/ч 7529 мол. лейтенант Курilenko”.

Під час блискавичного виселення, прізвище Дацюк чекістські грамотії записали як “Дацюк”, а матір Тетяни Горпину “вихрестили” в “Агрепіну”, а потім в “Августину”. І це не поодинокі історії, які нівелювали українські прізвища, імена, назви сіл. На спецпоселенні в Осінниках Кемеровської області родина проходила вже під прізвищем Дацюк. Через 10 років вони важко повертають своє справжнє прізвище, щоб одержати нарешті довідки про звільнення.

Зі спецпоселення Дацюк Федір і Дацюк Володимир писати не могли в усі інстанції листи-прохання і щоразу одержували відмову. Навіть після 1952 року, коли Тетяна, “бандитка ОУН”, через яку виселили усю сім'ю, загинула.

“Міністерство держбезпеки УРСР, 6 листопада 1948 року. Цілком таємно. Начальнику Управління МДБ Тернопільської області полковнику Коломієць. Направляю для ретельної перевірки заяву Дацюк Федора, який клопочеться про відміну йому і дружині висилки і повернення до попереднього місця проживання. Термін виконання 10 днів. Начальник відділу “А” МДБ УРСР, полковник Подобедов”.

Оперуповноважений відділу 2-Н УМДБ Тернопільської області, лейтенант Мазенко, розглянувши заяву Дацюк Федора Федоровича, який клопочеться про відміну йому висилки, в клопотанні відмовив.

“Я прошу Голову Президії Верховної Ради Союзу РСР дозволити мені, 80-річній старій людині, Дацюк Федору Федоровичу, з моєю дружиною, 75-річною старою, Дацюк Ганною Захарівною, повернутися на місце проживання до свого сина Дацюка Олександра Федоровича в с. Кордишів. Прошу Вас не відмовити моєму прохання. До цього Федір Дацюк, 1-III-48 р”.

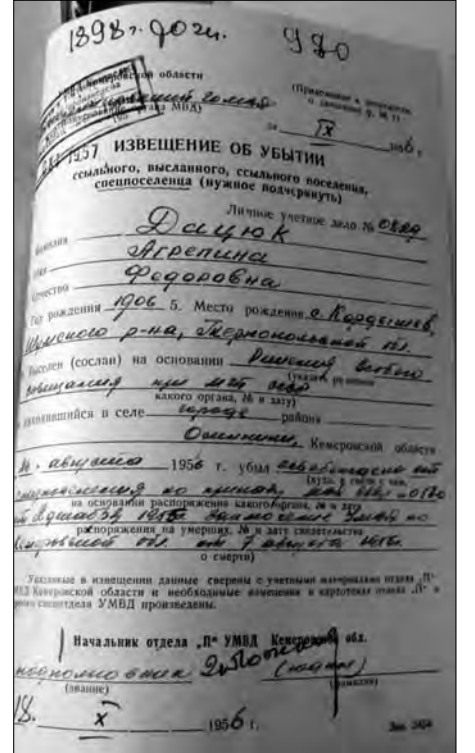
“Цілком таємно начальнику Осінківського МВ МВС Кемеровської обл. Прошу усно об'явити Дацюк Ф. Ф., що заява з клопотанням про відміну йому з дружиною висилки залишена без задоволення. Начальник відділу “А” УМДБ Тернопільської обл., майор Прокоф'єв”.

“Москва, Кремль, Голові центрального виконавчого комітету тов. Ворошилову Климентію Єфремовичу від гр-на Дацюк (Дацюк) Володимира Федоровича. Тов. Ворошилову Климентію Єфремовичу, дозволяйте до вас звернутися з великим проханням. В 1947 році по спецпереселенню ми були вивезені в Кемеровську область. За що були вивезені, не

знаємо самі, раніше ні я ні мій батько за все життя не розкуркулювались і не судились. У мене була дочка народжена 1929 року, яку засудили в 1946 році, дали термін 10 років. Вона відбула 6 років, в 1952 році її вбило на лісозаготівлі в Кемеровській області. М. Тайшталаг. В даний час більше дітей не маю, роки мої і дружини похилі, працювати не можемо і ще на нашому утриманні перебувають старі батько і мати. Родичів тут не маємо, а у Кордишеві на Тернопільщині є рідні брат і сестра, котрі можуть взяти на своє утримання батьків, а також надати під старість підмогу

мені. Просимо, тов. Ворошилов, не відмовити в нашому проханні, пока живі. Хочеться померти нам всім на своїй батьківщині. До цього Дацюк Володимир. Писано 1 серпня 1954 року”.

“Міністру внутрішніх справ СРСР, Москва. Прохання. У 1947 році жовтні ми були виселені в місто Осінники Кемеровської обл. за дочку Дацюк Тетяну, яка була засуджена до 10-ти років. В

Довідка про звільнення, 1956 р.

1952 році дочка загинула під час роботи на лісопалі, де і похована в Кемеровській обл. Абагуровському таб. пункті. Нас зняли з обліку в 1956 році, і ми повернулись на батьківщину, звідки були забрані, – в Тернопільську обл. Шумський р-н, с Кордишів, де і проживаємо на даний час. Наш будинок залишився збережений, але нам його не видають, і за якої причини невідомо. Моя адреса: Тернопільська обл. Шумський р-н с/р Кордишів. 20/III 1957 р. Дацюк”.

“Цілком таємно, екз. єдиний. Довідка. За повідомленням УВС Кемеровської області № 823 від 19.4.57 року Дацюк Володимир і Дацюк Горпина звільнені із спецпоселення за наказом МВС СРСР № 0580 – 55 р.”

“Дацюк Володимир Федоровичу, жителю села Кордишів. Ви разом з членами сім'ї звільнені із спецпоселення без повернення конфіскованого при виселенні майна, про що вам об'являлось при звільненні. Майно, в тому числі і будинок, конфісковані при виселенні правильно, ваші претензії на будинок не обгрунтовані. Начальник І спецвідділу УВС Тернопільської області капітан Швердін”.

Будинок в Кордишеві Дацюкам – Ганні, Федору, Володимирі і Горпині – так і не повернули. Люди, які у ньому оселилися, сказали, що хату їм подарував Сталін...
У публікації використані матеріали архівних справ: Архів УСБУ в Тернопільській області. – Ф. 7 (Р). – Спр. 12105-П. – 151 арк. Архів УМВС України в Тернопільській області. – Ф. 47. – Спр. 7866. – 58 арк.

Каплиця (1730) на церковному подвір'ї – недалеко стояла хата Дацюків

“Люди все йдуть та йдуть до Берестечка,
на Козацькі могили, щоб уклонитися
козацькій славі”.

Анатолій КАРП'ЮК,
м. Костопіль Рівненської області

*Народ мій є! Народ мій
завжди буде!
Ніхто не перекреслить
мій народ!*
В. Симоненко

Тут усе святе... З нагоди 370-ліття битви під Берестечком

Битва під Берестечком улітку 1651 року вважається найбільшою, що виникла на території Європи від пізнього середньовіччя до початку XX ст. У ній схрестили зброю понад 300 тисяч чоловік із обох ворогуючих таборів. Козаки і селяни — борці проти соціального і національного гноблення — проявили нечуваний героїзм і стійкість, відстоюючи свободу і незалежність України.

Тепер древнє волинське місто Берестечко, яке в історичних джерелах згадується в 1445 р., відоме не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Відгомін подій часів Богдана Хмельницького знаходимо в ко-

національна святиня, де витає дух мужніх лицарів свободи. А поруч із ним — моє рідне село Кутрів, де минали дитинство і юність. Це за якихось 6 кілометрів від Козацьких могіл. Жили ми на хуторі, а недалеко від батьківської оселі стояв “Мурований стовп” (так у народі його називали) заввишки 16 метрів.

Залишився напис, який свідчить про те, що тут похований син засновника Берестечка князя Фрідріха Пронського Олександр (помер у 1601 р.). Збудований із міцної цегли у формі піраміди, цей унікальний монумент соціанства зберігся до наших днів.

У дитинстві я не раз чув легенду про те, що всередині “Мурованого стовпа” висить труна на залізних ланцюгах. Ми, хлопчачки-підлітки, пасучи худобу коло обеліска, заглядали через отвір у темін, аби переконатися, чи це так. Але нічого ніколи не бачили. І тільки згодом мій учитель Григорій Стахович Філіпович, ентузіаст-дослідник, невтомний краєзнавець, з’ясував історичне підґрунтя легенди.

Відомо, що в 1787 році польський король Станіслав-Август Понятовський, повертаючись після зустрічі з російською імператрицею Катериною II, зупинився у замку графа Замойського в Берестечку. Одного разу, оглядаючи мальовничі околиці міста над Стиром, він побачив високого пам’ятника. Такого раніше ніде не зустрічав. Зацікавившись цим рукотворним дивом, разом із почтом попрямував туди, щоб роздивитися краще. Перед королем Речі Посполитої виросла могила. Він велів розкопати її. У кам’яному склепі висіла на ланцюгах срібна труна. Відчинили віко, а там виявилася інша труна — дубова... з останками князя Олександра Пронського. Король наказав засипати могилу. Про своє перебування в Берестечку С.-А. Понятовський залишив на одній із стін пам’ятника напис польською мовою: “Ст.-Август 1787”.

Не раз довелось мені оглядати на північно-західній околиці Берестечка невисокий курган, на якому стоїть каплиця. У народі її називають “Свята Текля”. Кажуть, що тут вічним сном спочивають черниці католицького монастиря на чолі з ігуменею Теклею, котрі були замучені татара-

ми. За вчинений опір вороги їх жорстоко покарали: всім повідрили груди і позабавили в голови цвяхи. Точних даних про кількість похованих немає (за деякими джерелами — 43).

Змалку закохувалася назавжди в мої пам’яті й легенда про “Дівочу греблю”. Багато разів татарські наїзники напали на волинські міста й села. Все нищили на своєму шляху, не щадили нікого. Після них кривавились ріки, дороги. Ординці мучили і забирали в полон не лише дорослих, а й дітей. Волелюбні дівчата виявляли протест, не бажали ставати рабнями. Тоді татари жорстоко розправлялися з бранками. За легендою, по той бік Стиру, навпроти села Кутрова, у сусідньому лісі тілами замордованих дівчат загнали греблю. Такі розповіді наганяли страх на дитячу душу. Відгомін цих далеких подій — у моєму вірші:

*Били копитами коні ординські,
Лютотоптали трави волинські,
Росами плавав ранок туманний —
Скручені руки всіх полонянок.
В’їлась сириця в душу і тіло,
Чорне вороння обрїй закрило.
Ті волинянки — горді дівчата —
В очі плювали зайдам проклятим.*

*А бусурмани шаблі гострили,
Тілом дівочим греблю гатили.
Коні татарські, гострі підкови...
Досі ще чути стогін діброви.*

зацьких літописах, у працях М. Костомарова, М. Маркевича, Д. Бантиш-Каменського та ін. Однак Тарасові Шевченку судилося першому сказати правдиве поетичне слово про битву під Берестечком:

*— Ой чого ти почорніло,
Зелене поле?
— Почорніло я од крові
За вольную волю.
Круг містечка Берестечка
На чотири милі
Мене славіні запорожці
Своїм труном вкрили...*

Поет відгукнувся на ці трагічні події і у вірші “За байраком байрак”, написаному в 1847 році в сирах застінках петербурзького каземату, куди його запроторили царські сатрапи за викривальний пафос сатиричних творів:

*За байраком байрак,
А там степ та могила.
Із могили козак
Встає сивий, похилий,
Встає сам уночі,
Іде в степ, а йдучи
Співає, сумно співає:
— Нанесли землі
Та й додому пішли
І ніхто не згадає.
Нас тут триста, як скло!
Товариства лягло!
І земля не приймась.*

Уже стало традицією щороку на острові Журавлиха, що в селі Пляшева Радивилівського району, поминати козаків, котрі в ті далекі часи на полі бою впали смертю героїв. Старожили пам’ятають, як у 30-ті роки юнаки та дівчата вирушали на Козацькі могили, святково одягнуті, в яскравих вишиванках, щоб уклонитися тим, хто виборював свободу народові України. Такі патріотичні заходи нерідко закінчувалися кривавими сутичками з польською поліцією.

Так, поле Берестецьке — то

КОЗАЦЬКІ МОГИЛИ ПОД БЕРЕСТЕЧКОМ

Поля мого батька знаходилися в різних кінцях, деякі були віддалені від дому до 3-х, а може, й більше кілометрів. В одному місці ми мали вузьку смужку землі, біля якої височів 12-метровий курган, названий “Марухою”. Добре запам’ятався той крутосхилий пагорб, порослий чагарником, по якому я ходив. Батько розповідав, що то козаки шапками наносили стільки землі. Легенда повідомляє, що курган насипаний на могилі княгині Марії Пронської — дочки засновника Берестечка. Раніше, кажуть, ще й капличка там стояла.

Оскільки в часи середньовіччя татарські наскоки ставали щораз частішими й дошкульнішими, люди змушені були рятуватися під землею — у мурованих сховищах. За кілька кілометрів на північний захід од Берестечка, в урочищі Секція, в повоєнний час хтось натрапив на велике підземелля, яке, очевидно, ставало тимчасовим захистом від нападників.

Особливим ореолом слави були овіяні легенди і

розповіді про відвагу та стійкість українських козаків — учасників битви під Берестечком 370 років тому, зокрема про тих триста сміливців, котрі до останньої краплі крові боролися на острові Журавлиха у Пляшеві. Оточені з усіх боків, вони не здалися на ласку ворогів.

Не пригадую, скільки років мав я тоді (чотири чи п’ять), коли вперше відвідав Свято-Георгіївський храм — пам’ятник на Козацьких могилах. Знаю, що це було за часів Польщі. Я стояв серед дорослих людей і з якимось внутрішнім піднесенням слухав службу Богу та по-дитячому широко молився. Хтось звернув мою увагу (бабуся чи батько) на саркофаг із черепами загиблих. А їх так було багато! І мені, малому, уявлялося тоді (в 30-х роках минулого століття), що козаки — то не звичайні, як усі, люди, а справжні велети. От тільки їхні черепи пробиті кулями і надсичені гостримми шаблями. Таке забути не можна.

Козацький дух витав наді мною і тоді, коли я був учнем Кутрівської початкової школи, і тоді, коли навчався у Берестецькій середній школі. І я завдячую долі: мені повезло на вчителів. Історію у старших класах викладав чудовий педагог Микола Миколайович Кравець. Він тоді саме працював над кандидатською дисертацією (згодом захистив і докторську). Учителю мав якусь магічну силу впливу на юнацьку душу. Либожий слід залишив він у наших серцях. Це було на початку 50-х років, за сталінського режиму. Однак Микола Миколайович мав звичку з нами вітатися на подвір’ї школи так:

— Здорові були, козаки!

І юне “козацтво” з ним не раз ходило на Козацькі могили. Ми всі були закохані в історію. Охоче відвідували гурток, допізна засиджувалися у школі. Мало не всі мріяли стати істориками...

Не забулися і спогади мого батька про Козацькі могили. Від нього я дізнався, що він також брав посильну участь у спорудженні Свято-Георгіївського храму напередодні Першої світової війни. Річ у тім, що в нашому селі Кутрові працював цегельний завод, і батько возив своїми кінми цеглу на будівництво козацької святині.

Козацькі могили відвідував я і тоді, коли навчався в Луцькому педінституті ім. Лесі Українки на історико-філологічному факультеті, і тоді, коли вчителював у

Костопільському районі і в м. Костопіль.

Згадуються 1960-ті роки. Прийшли ми з другом Олександром Ошуркевичем (уже вкотре!) на Козацькі могили. І стали свідками такої картини: по території сучасного заповідника стрибають... кролики. Отак місцева влада хотіла перекреслити, мабуть, за чиєюсь вказівкою зверху козацьку славу.

Я не без іронії, звичайно, запитав місцевих жителів, котрі тут доглядали гостровухих:

— Як ваш колгосп названо?
— Іменем Богдана Хмельницького, — почув у відповідь.
— Отак-то, — кажу, стримуючи хвилювання, — колись тут ходили гетьман України, польський король, а нині кролики гуляють...

Незабаром про ці неподобства заговорила республіканська преса. На захист Козацьких могіл виступили видатні письменники, діячі культури, зокрема такий авторитет, як Максим Рильський. Офіційний Київ, нарешті, змушений був відреагувати: через кілька років тут відкрили музей-заповідник.

Під час одних відвідин я побачив у храмі бронзовий вінок із поетичним і глибоким за змістом написом: “Спіть, хлопці, спіть, про Україну тихо сніть...” З’ясувалося, що його поклали біля саркофага, в якому покояться останки хоробрих козаків, студенти Львівського університету. Пам’ятаймо, що це було ще за радянських часів, а не у 90-х роках.

Минають один за одним роки, десятиліття. А люди все йдуть та йдуть до Берестечка, на Козацькі могили, щоб уклонитися козацькій славі, щоб напитися цілющої водиці з чистих джерел історії.

Улітку 1991 року з нагоди 340-ліття битви тут побувало близько півмільйона людей з усіх кінців України і з далекого зарубіжжя. То чи можна битву під Берестечком назвати поразкою, як вважає дехто з істориків? Очевидно, ні. То була Перемога волелюбного духу. Адже не випадково 1 грудня 1991 року український народ, нащадок героїчних предків, майже одностайно проголосував за незалежність.

На Козацьких могилах

*Тут все святе: трава у росах,
Дерева, мури кам’яні,
І скорбна мати сивокоса,
Й легенди, що вросли в граніт;
Високі вежі, стіни в ранах,
Гаряче полум’я гвоздик,
Сльоза прихована Богдана,
Якою душою я пропік.
Ходжу багрянню травною,
Дочка за мною постіла...
Тут плавився метал від бою,
Але не плавилась душа!
Тут у броню закута тиша,
В мовчання мати і дитя.
Тут совістю стаєш чистіший
На все життя, на все життя!*

Дністер знає – ми пам'ятаємо: 80 років по тому

Світлана МАСЛОВСЬКА, в. о. голови Чернівецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Якби річка вміла говорити...

Недаремно кажуть, що Україною пройшлися всі котки історії, тому вона отримала найвищий гарт, який усядилися наші патріоти, захисники рубежів держави. І хоча чимала площа території України окупована, але там, де нині хлопці несуть службу, — не дають ворогові кроку ступити на рідну землю, аби ніколи не повторилися безжалісні розправи путінських кумирів тільки за те, що українець є...українець.

2016 року Україна відзначила ще одну трагічну дату своєї історії — 75 років з часу масового знищення політичних в'язнів у в'язницях Західної України. Це були непримиренні борці за волю, інтелігенція, патріоти своєї землі, цвіт нації, котрим радянські карателі інкримінували причетність до ОУН та шпигунство і тому їх належало розстріляти. В'язниці були переповнені, почалася війна, аби з в'язнями не заморочувалися їх безжалісно знищували. Одних убивали, виводили на тюремне подвір'я, інших — просто в камерах. А наших земляків — не людським методом, запакувавши в товарняки потягу, облили авіапальним, доправили на міст через Дністер, що між Кострижівкою і Заліщицями, і підірвали. Кажуть, тоді загинули близько 500 людей. Але пам'ять — незнищенна!..

Про цю трагедію розповідається у книгах історика-дослідника, краєзнавця Миколи Черешнюка “Сповідь на світанку”, “Історія сіл Заставнівщини” і “Кострижівка — перлина Дністровського каньйону” в розділі “Якби річка вміла говорити”. “Подія написана на основі спогадів ще живих тоді очевидців, бо документів дійсно немає. Політв'язнів відправили потягом на Схід, але він дійшов лише до Кострижівки, бо в районі Товстого залізнична дорога була заблокована. Міст Кострижівка-Заліщици радянські сапери підірвали разом із вагонами, в яких перебували в'язні. Супроводжувальні документи на арештантів пізніше були виявлені в Умані, де відбувалися масові розстріли. Знищивши жертви на Дністрі, енкаведисти догнали основний уманський етап, щоб долучити свої списки до основного, класифікуючи як таких, що розстріляні у дорозі за спробу до повстання. Цей сталінський злочин досліджувався не лише мною, але й Нестором Мизаком, Антоном Могилком, Романом Мулярчиком (останні із Заліщицького району)”.

Московські попіхачі, тікаючи, таким чином замітали за собою сліди так, що навіть в архівах немає документів про трагедію.

“Вот там ваша самостоятельная Украина!!!”

А ось ще один спогад, який віднайшов Василь Мустеса, дослідник трагічних подій становлення України на Буковині (с. Шубранець):

“В перші дні після вибуху німецько-більшевицької війни в 1941 році до м. Заліщики над Дністром приїхав ешелон з 60-ти вантажних вагонів, наповнених самими в'язнями. Звідки їх привезено, мені не відомо. Всі вагони вщерть набиті стоячими в'язнями, що від сильного стиску просто душилися. Вагони були заплomboвані та стережені енкаведистами. Проте люди знали, що там діється, бо з вагонів було чути страшні крики в'язнів. Насилу втиснено у вагони ще одну групу в'язнів, що їх пригнали енкаведисти з місцевої в'язниці. Руки в'язнів були пов'язані дротом.

Після того енкаведисти облили весь ешелон якоюсь рідиною, вагони загорілися, а крики в'язнів зчинилися ще більші. Тоді під'їхали ззаду дві льокомотиви і штовхнули вагони на залізничний міст на ріці Дністер, що сполучував Заліщики з Буковиною. Цей міст був замінований і як тільки вагони в'їхали на нього, сталася страшна експлозія. За хвилину міст з вагонами звалився на дно глибокого Дністра.

Московські кати, виконавши свою злочинну роботу, реготали, мов скажені звірі, та викрикували на все горло: “Вот там ваша самостоятельная Украина. Всем вам туда дорога, с.....сини!”..

Н. К. (Німеччина) (“Шлях перемоги”, 3 липня 1960 р.)

Багато років трагічна дата замовчувалася

Заставнівська “Просвіта” та її Буковинська загалом, починаючи з 2016 року, запровадила щорічне вшанування пам'яті загиблих політв'язнів на Кострижівському мосту. Хоча залишали цю традицію не порушують ще з 1993 року, вже майже 30 років... У селіщі на початку 90-х Михайло Площанський разом зі своїми одноплеменниками-побратимами звів металевий хрест, організували на березі Дністра урочистості. Але оскільки на Буковині багато років цю подію замовчували, то вона не встигла відбитися в національній свідомості, бо інформації було недостатньо.

Таку назву заходу (“Дністер знає – ми пам'ятаємо”) Заставнівська “Просвіта” у 2016 році запропонувала для громадськості краю, аби нагадати та вшанувати пам'ять героїв-українців, жорстоко знищених у липні 1941 року на мості через річку Дністер, який з'єднує два населених пункти – Заліщики й Кострижівку.

Та камінь зрушено 2016 року, і за 5 років зміни все-таки відбулися. Насамперед, “Просвіта” виконала обітницю моральної ваги — споруджено пам'ятний знак на честь загиблих політичних в'язнів із відтворенням на мармуровій плиті трагедії (виготовив на замовлення “Просвіти” підприємець, родом із с. Замостя Вижицького району, Юрій Вірста).

Щороку на початку липня біля пам'ятного знаку збирається громадськість краю, священнослужителі, учасники Євромайдану та російсько-української війни, молодь, влада області, району, селища. Але цього мало. Щороку відчуття, що ми живемо в па-

непримиренності до ворога-москаля. Ніби перед очима постають падаючі, палаючі вагони...

“Наш гріх судитимуть віки, За беріів, за Соловки, за Чернівці, Заліщики і Кострижівку, за неврятовану домівку...” Наш гріх у тім, що зрідка гадуємо тих, кому завдячуємо життям, що й досі не знаємо всіх імен тих, хто загинув за волю України, що мало молимося за них...

Про все це ми, просвітяни, не мовчимо на зібраннях, приурочених пам'яті знищених українців у водах Дністра.

“Не так часто нині мчать відбудованими мостами пасажирські й вантажні вагони, і тільки хрести по обидва береги нагадують, що тут сталася Купальська (у прямому й переносному значенні) трагедія. Що тут, на своїй рідній землі, страшною смертю загинули українці. Ім — наші молитви, низький, доземний уклін...”

“Купальська” трагедія в нашій пам'яті завжди

7 липня 2021 року в селищі Кострижівка ми знову вшанували пам'ять політичних в'язнів під гаслом “Якби річка вміла говорити”, аби трагедію-історію передати наступним поколінням, аби про московські нелюдські методи знищення українців дізнався світ, аби ніколи не допустити білих плям з відбитками крові на мапі нашої історії.

“Просвіта” разом із громадською вшанували жертв політичних в'язнів, яких радянсько-енкаведистська машина знищила своїм звичним, нелюдським методом...

Поминальну панахиду традиційно провели настоятелі Свято-Миколаївських храмів смт Кострижівка та с. Луки Чернівецької єпархії ПЦУ отці Сергій Гринчак і Михайло Судак.

Учасники зібрання — представники влади області, Чернівецької райради, голови територіальних громад Заставнівщини, сусіди-заліщани, учасники бойових дій (АТО/ООС), просвітяни, волонтери, активна громадськість, після покладання квітів до меморіального знаку жертвам трагедії та залізного хреста, встановлених на умовних місцях загибелі політв'язнів Буковини, Тернопілля, Прикарпаття, вирушили на продовження заходу до Центрального селищного парку.

Багатогранна та велелюдна імпреза, організована Буковинською “Просвітою” та Кострижів-

ською селищною радою, за участі ГО “Тактична група 4.5.0” і “Заставнівської волонтерської сотні” — це справжній урок патріотизму для всіх учасників зібрання.

У сценарії (авторка і ведуча Ірина Матійчук) перепліталися інсценізації (театралізовані уривки трагедії, поезії, художні номери, насичені патріотизмом і українськістю (ансамблі “Калинонька”, “Дністрияночка”, фольк-колективи “Василиха”, “Прилипаночка”, викладачі Кострижівської школи мистецтв і юні танцюристи) з виступами голови ТГ Віталія Берковського, заступника голови обласної Михайла Павлюка, голови Чернівецької райради Руслана Домніцака, заступника голови обласної “Просвіти”, народного артиста України Івана Дерди, письменника Миколи Лисича, голови Вижицької “Просвіти” Дмитра Никифорюка, в. о. голови Чернівецької “Просвіти” Світлани Масловської. Родзинка заходу — подарунки-книги “Історія “Просвіти” на Буковині” — достойним просвітянам: Петрові Площанському, Олександрі Попелюк, Раїсі Ільчук, Людвігу Галаю, Марії М'якоті.

Насичена різножанрова програма яскраво доповнювалася військово-патріотичним вишколом для школярства і молоді, який організували ГО “Тактична група 4.5.0”, крім цього — козацькою кухнею (голова Олександр Парашук) разом із ГО “Учасників бойових дій на Сході України Заставнівщини” (голова Людвіг Галай). Хлопчики й дівчатка приміряли на швидкість бронжилети й інше військове спорядження, розбирали й складали автомат і з неабияким задоволенням слухали історії бойових дій наших славних захисників.

Жертв трагедії поминали за обідом (народні страви з буковинської печі — від “Заставнівської волонтерської сотні”, голова Марія М'якота). Окрема подяка приватним підприємцям Віктору Малиці та його дружині Марині, завдяки гостинності яких ми всі почувалися затишно.

Дивовижне дійство, де влада з народом, єднання пам'яті з колоритом, змістовні зустрічі молоді з учасниками бойових дій, патріотична музика й україноцентричне слово, спілкування з природою і один із одним, завершилося традиційним киданням віночків із польових квітів на хвилі ріки — як данина пам'яті тих, хто віддав своє життя водам Дністра, і спільні бажання: незабутність героїв, наша перемога в московсько-українській війні і всеперемагаюча любов до Господа, один до одного й до України. Слава Україні! Героям Слава!

Наомі ФОЛ,
британсько-канадська поетеса,
прозаїкня, есеїстка, редакторка,
перекладачка, активістка

У його рідній Україні Ігор Павлюк вважається одним з провідних поетів свого покоління: звучний, романтичний, формально пов'язаний з народними традиціями, протягом багатьох десятиліть його творчість оспівувала для українців їхню самотню культуру і турботливі обійми їхніх орних ландшафтів. Але незважаючи на те, що він проймає любов'ю до своєї країни, його творчість явно відкидає спокуси вузького націоналізму — у той час як Росія, анексувавши Крим, серйозно підірвала цілісність України і продовжує бути серйозною геополітичною загрозою, — вважає Павлюк. Заявлене бачення “духовної України” пропонує серйозну альтернативу підйому правого популізму в Європі та в інших країнах. Завдяки своєму всеосяжному охопленню та ліричній лаконічності його поезія набула глобальної привабливості: його широко перекладають, люблять також і в Росії, а серед його численних міжнародних прихильників — два нобелівські лауреати, Дерек Волкотт і Мо Янь. Хоча він як і раніше недооцінений в англомовному світі, два різних збірники вибраних віршів (“*Arthania*” (Dorrence Publications, 2020 рік), перекладена Юрієм Лазірком за редактуванням Хіларі Ширз та Ганни Косів з передмовою Мо Яня, і удостоєний Премії англійського ПЕН-клубу “*A Flight Over The Black Sea*” (“Політ над Чорним морем”) (Waterloo Press, 2014 року) у перекладі Стіва Комарницького, пропонує читачам по обидва боки Атлантичного океану ясні інтерпретації великої кількості віршів із значних і дуже значних творів Ігоря Павлюка.

Поезія Ігоря Павлюка, що сягає своїм корінням в родючі українські степи, поряд із Молдовою, найбільшою країною в Європі, і в той же час є світовою житницею, за яку борються могутні сусіди, належить до європейських літературних традицій сюрреалізму, медитативної лірики і пасторалі, але у своїй глибокій повазі до землі і сільських традицій, також заявляє з болісною мудрістю про спорідненість корінних культур. Я проваджу порівняння з глибокою повагою і обережністю: у всьому світі давна експлуатують корінні народи, вони майже винищені цілими спільнотами, і хоча важливо звертати на них увагу, допомогти їм нелегко. У недавньому сповіщенні, які стосуються COVID-19, американський поет-лауреат Джой Харджо (Joy Harjo), член організації Mvskoke Nation, говорить про те, що він далекий від “надії” або “прийняття”; замість того мене мучили, будили зоночі “муки” запитань. “Звичайно, — задається питанням Харджо, — мої запитання приведуть мене до поезії”¹. Занадто готове отождення із цією боротьбою ризикує увічнити жорстоку історію культурного привласнення; Проте поезія з її складним складом усних і письмових традицій також є універсальним місцем зустрічі. Творчість Павлюка нагадує нам, що в Європі теж є земні культури і міфопоетика, а також колоніальні конфлікти, які тривають.

Таким чином, назва “*Артанія*” відсилає нас до давньої землі ранніх слов'ян, Арти, вперше описаної у втраченій книзі з перським ерудитом Абу Зайд аль-Балхі

Ігор Павлюк: початок нашої країни

Стаття уперше опублікована англійською мовою в журналі “*Asimpen*” (2021, № 100) та відтворена українською мовою з дозволу видання в перекладі Якова Козака.

(бл. 920 р.), але яку жоден наступний історик не зміг визначити географічно². У цій книзі, як і в усіх своїх творах, Ігор Павлюк віддає данину поваги селу своїх бабусь і дідусів по материнській лінії на Поліссі у Волинській області Західної України, де він ріс після того, як його мати померла через десять днів після його народження 1 січня 1967 року, а його виховання виявилось невичерпним фонтаном. Волинь, пов'язана з “празькою школою” української поезії, є, як пояснює Дмитро Дроздовський у своїй критичній передмові до “*A Flight Over The Black Sea*”, “особливим, чарівним світом, в якому форми язичницької ідентичності були збережені як атмосфера світу, регіон не був зруйнований в радянський період”³. Спогади про дитинство Павлюка живлять багате космологічне бачення людського всесвіту, в якому поважають жінок і людей похилого віку, а світ природи посилає знамення тим, хто слухає, дивиться і чекає: клекотливий лелека, калина, що росте “на братській могилі”, “правильна і вітряна сніжинка”, яка “опадає на уста” коханій”⁴. Однак це також вірші людини, засудженої до каторжних робіт у Тайзі за те, що він залишив військово-інженерне училище у Санкт-Петербурзі, щоб продовжити кар'єру поета. Звільнився тільки після розпаду Радянського Союзу. Тепер Ігор Павлюк доктор наук із соціальних комунікацій і перебуває у давньому шлюбі із викладачем журналістики Людмилою Павлюк.

Ігор Павлюк не наївний, коли справа стосується розуміння політичного насильства або протидії йому.

Там, де Арта вважалася ізольованою, жителі вбивали всіх іноземців, які намагалися проникнути до неї⁵, творчість Павлюка присвячена сучасній державі з етнічною, лінгвістичною і релігійною різноманітністю, яка культурно заснована на іудео-християнстві, ісламі і язичництві. Перед лицем ворожих посягань з боку імперіалістичного сусіда України Павлюк у своїй суспільній ролі письменника прагне зміцнити національну міць через єдність, освіту, науковий та економічний розвиток. Він викладач курсу “засоби масової інформації”, входить до складу редакційних колегій наукових і літературних журналів, а як національний літературний діяч виступає і бере участь в міжнародних мирних конференціях⁶. Світ його віршів — більш самотній, але не менш мудрий і щедрий простір: ліричний герой рухається і росте завдяки творчості Павлюка, — це шаман, подібний до Христа, чия сила виникає в самотності, смиренні і самій мові, що є фундаментальним викликом будь-якому експансіоністському прагненню до нескінченного “прогресу” і матеріальних надбань.

За його письменницьку клопотаність загадковим міфічним минулим і “постійними параметрами людського розуму, такими як терпимість, любов, емоційність, сексуальність, співчуття”...⁷, і за його роль і поета, і науковця-дослід-

ника масових комунікацій, Дроздовський вважає Павлюка метамодерністом, а його творчість “прикладом цих культурних і когнітивних перетворень сучасного глобального розуму, який знову потребує правди та істинної емоційності, щоби мати можливість розуміти себе як нова істота/ідентичність”⁸. Термін “метамодернізм”, придуманий в 2010 році голландськими теоретиками культури Тімоті Вермольеном і Робіном ван ден Аккером⁹, має як естетичне, так і політичне застосування. Люк Тернер припустив у своєму “Метамодерністському маніфесті 2011 року”, що рух (або умова) є обнадійливою відповіддю на з'яву глобальної технологічної павутини¹⁰.

Із філософської точки зору, вона повертає у гру поняття істини, справжності та індивідуальної участі, закликаючи до пристрасного, еклектичного і міжособистісного опору деморалізуючій силі урядів, корпорацій і засобів масової інформації. Включаючи, але також відкидаючи постмодерністський скептицизм, який є “мета” як з точки зору прагнення “вийти за межі” модернізму, так і з точки зору самоаналізу власної нездатності повністю уникнути політичних обставин. Спонукаючи людство “діяти так, як ніби” наші просторово-тимчасові обмеження можуть бути подолані¹⁰, “Маніфест Тернера” робить висновок:

“Ми пропонуємо прагматичний романтизм без ідеологічної прив'язки. Таким чином, метамодернізм варто визначити як непостійний стан між іронією і щирістю, наївністю і знанням, релятивізмом і правдою, оптимізмом і сумнівом і за їх межами, в гонитві за безліччю розрізнених і невловимих горизонтів. Ми повинні йти вперед і хитатися!”¹¹.

Для Дроздовського повернення Ігоря Павлюка до природи і дитинства — не ностальгія, а ключ до “порівняльного методу” його поезії, коливань між минулим і сьогоденням, які розігруються тому, що “Нам потрібне це (міфологізоване) людство минулого, щоб не допустити створення антилюдських монстрів для майбутнього...”¹². Якими б революційними вони не були щодо постмодернізму, вірші Ігоря Павлюка також досліджують одвічну істину — ту, яку ізоляція може передати, якщо ми дозволимо, — що священне іманентне, вічне всередині і навколо нас. “Олюднюю богів. / Обожаю травину”, — підсумовує один з його ранніх віршів¹³. І його занепокоєння протягом десятиліть, простежене в “Артанії” і виражене в строфах, побудованих так само ретельно, як і структура “будиночка”, яку його дідусь і бабуся використовували для розкладки дров для багаття¹⁴, глибоко проймають традиційними поетичними темами: любов, земля, страждання, спокутування через страждання і, перш за все, смерть.

У витончено мінливих образах Павлюка емоційні стани можуть розширюватися, видозмінюватися і розчинятися, але історія завжди шепоче крізь дерева. Будучи ще молодим поетом він шанує

“оркестрову” красу “сивого волосся” і вже усвідомлює неможливість повернення “додому”¹⁵. Через тридцять років, свідомо чи ні, він повертається до свого молодого “я”: там, де колись дитячі дні були яскравими, як “маки, що ростуть на солом'яному полі”, тепер все, на що промовець може сподіватися, так це на “придворну квітку”, мигцем побачену через “заморожене і непрозоре вікно”¹⁶. У вірші “Одкровення” в іншому резонансному для цього часу зображенні вірусу “коронації” старший поет навчився очікувати як нагороду за виживання — тільки нові страждання: “Як знімають вінок терновий, — / Це болючіше, ніж вдягають”¹⁷.

У своєму гострому розумінні страждань і глибокому усвідомленні вічного повернення людського насильства творчість Ігоря Павлюка звертається як до конфліктів на його батьківщині, так і далеко за їх межами.

“*Політ над Чорним морем*” досягає еротичних прозрінь в обіймах моря і степів, але в той час як mp3-плеєри і сині джинси лише мимохідь з'являються протягом усього його тексту, стійких образів природи і тіла більш ніж достатньо, щоби описати політичне сьогодення:

*...З тих пір, як хтось пише чужою кров'ю,
Своєю комусь — мусово.*

*Безкрів'я в історії не знайшов я
Терново-солоним словом.¹⁸*

З огляду на суворі геополітичні реалії України, в останніх рядках “Біля моря” є щось більше, ніж натяк на виклике, надприродне пророцтво, яке на перший погляд здається віршем про шаманську тривогу перед обличчям смерті, але завершується двозначним зображенням місця, до якого належить поет:

*Розбещена й відверта ти була...
Журбу любила, ночі і глибини.*

*Кінець тунелю — мов кінець ствола...
А море — то початок батьківщини.¹⁹*

Хоча на одному рівні образ надзвичайно загрозливий і песимістичний, “кінець ствола” може також сигналізувати про прагнення до закінчення війни: хоча він і сповнений любові, яку можна назвати патріотичною, — з 2014 року Павлюк двічі намагався піти на військову службу, хоча досі його здоров'я не дозволяло йому брати на себе роль на фронті — ці вірші ніколи не містять в собі редуктивного або агресивного націоналізму.

У цих віршах “наша країна” — це інтимний простір, відкритий для всіх читачів, сфера, яка визначається любов'ю. Інтимне, але всеосяжне бачення України Ігорем Павлюком включає циганів²⁰, іспанські поп-пісні і “Коран”²¹, а також нараторів, які побоюються самообману, як і будь-якого хижого “іншого”,

Став лавреатом Швейцарської літературної премії

Надійшов лист від журі “Швейцарська літературна премія 2021”, який зокрема повідомляє, що І. Павлюк став її лавреатом за книгу віршів “*Артанія*” (*Arthania: Selected Poems (USA, Dorrence Publishing Company), 2020* (вірші Ігоря Павлюка українською та англійською мовами. Переклад з української мови здійснив Юрій Лазірко, редактори Хіларі Ширз, Ганна Косів. Передмову до книги

написав лавреат Нобелівської премії з літератури Мо Янь) і отримає на церемонії нагородження у вересні цього року престижний Приз.

“Швейцарська літературна премія — це нова велика премія Швейцарії, створена для об'єднання людей з усього світу, обміну емоціями та вдосконалення мовної культури” — читаємо на сайті Премії <https://www.switzerlandliteraryprize.it>.

згадуючи образ: "Світлий і добрий
зап'янений дядько Василь, / Що на По-
ліссі збирає горіхи":

*Хочеться пісню таку написати — як світ —
Той, що до мене, і той, що уже після мене.*

*Потім — заснути: як в шкурах вовків, —
у траві,
До воскресіння щоб танцювали гени...²²*

Цей образ сплячого поета у вовчій
шкурі дає чесну оцінку характеру не тільки
письменника або того, хто говорить, але
і всіх людей. Як розмірковує Мо Янь: "Я
знаю, що в серцях і умах кожної людини
існує туманна область, яку не можна адек-
ватно охарактеризувати в простих термі-
нах правильного і неправильного, доброго
і поганого. Я бачу цю двозначність у твор-
чості Ігоря Павлюка, і мені приємно усвідомлювати, що в Україні є дуже хороший
поет"²³.

В іншому вірші Ігор Павлюк заявляє
про своє право порушувати моральні межі,
як мисливий "самотній вовк", який, мож-
на сказати, блукає — між "копицями сіна
[і] цар квітів"²⁴.

Якщо Європа і світове співтовариство
мають намір виликнути свої власні жаж-
ливі розбіжності, в майбутні роки від нас
все більше і більше будуть вимагатися та-
кі делікатні пошуки таємних істин і спіль-
них позицій.

Для тих, хто хоче уникнути поляр-
ностей і крайнощів, Ігор Павлюк, поет із
сонцем в серці, місяцем в очах, і метамо-
дерністські критики на його боці — це до-
рогоказ, якому можна довіряти.

1. Harjo, Joy. 'A Message from the Poet
Laureate'. Accessed 15 May 2020.

2. 'Arthania'. Wikipedia. Accessed 3 Aug 2020.

3. Drozdovskiy, Dmytro. 'The Fecundity of
Spring and Fire: Ihor Pavlyuk's Metamodernism'.
Critical introduction to *A Flight Over the Black
Sea: Selected Poems* by Ihor Pavlyuk, translated
by Steve Komarnyckyj. (Hove: Waterloo Press,
2014). P XV.

4. Pavlyuk, Ihor. Untitled/'Don't be surprised,
my friend', 'On a Mass Grave', Untitled/'A
precise and windblown snowflake fell', in *Arthania*.
Translated by Yurii Lazirko. Revised and edited by
Hilary Sheers (Pittsburgh: Dorrance Publishing,
2020).

5. Arthania'. Op. Cit.

6. Two Day International Peace Conference
kicks off'. *Dawn*. 2015. Accessed 3 Aug 2020.

7. Drozdovskiy, Dmytro. Op. Cit. P XIII.

8. Drozdovskiy, Dmytro. Op. Cit. P X.

9. Vermeulen, Timothy & Robin van den Akker.
'Notes on metamodernism'. *Journal of Aesthetics &
Culture*, Volume 2, 2010.

10. Turner, Luke. 'Metamodernist Manifesto'.
2011. Accessed 3 Aug 2020.

11. Ibid.

12. Drozdovskiy, Dmytro. Op. Cit. P XIII.

13. Pavlyuk, Ihor. Op. Cit. Untitled/'Solitary
like the Earth'.

14. Ihor Pavlyuk, quoted in *Ihor Pavlyuk:
"Between Bug and God"* (Igor Pavlyuk: "Між Бу-
гом і Богом").

15. Pavlyuk, Ihor. Op. Cit. 'Goodness', 'Home'.

16. Ibid. 'My Days', 'A Toxic Snow'.

17. Ibid. 'Revelation'.

18. Pavlyuk, Ihor. 'From the Moment', in *A
Flight Over the Black Sea: Selected Poems*. Translated
by Steve Komarnyckyj. (Hove: Waterloo Press,
2014).

19. Ibid. 'By the Sea'.

20. Pavlyuk, Ihor. 'Gypsies' in *Arthania*. Op.
Cit.

21. Pavlyuk, Ihor. 'Polissya', in *A Flight Over the
Black Sea*. Op. Cit.

22. Ibid. 'The World is Not an Apple'.

23. Yan, Mo. Quoted from *A Flight Over the
Black Sea*. Ibid.

24. 'The Right to Be a Lone Wolf' in *Arthania*.
Op. Cit.

Цитовані праці

Pavlyuk, Ihor. *A Flight Over the Black Sea:
Selected Poems*. Translated and Introduced by
Steve Komarnyckyj. Hove: Waterloo Press,
2014.

Pavlyuk, Ihor. *Arthania: Selected Poems*.
Translated by Yurii Lazirko. Revised and
Edited by Hilary Sheers. Pittsburgh: Dorrance
Publishing Co, 2020.

Ігор Павлюк. Де синя магма первісних пісень

Мамай

Осінь.
Рано темніє.
В полі — привид Мамає.
Він вмирати не вмів.
Він між пеклом і раєм.

То співає, то б'ється,
То сміється, то плаче,
Як поранена птиця,
Характерник козачий.

Шрами навхрест у нього.
Семиструнна шабля.
Щось у ньому від Бога,
Щось у ньому від крука.

А кругом, на деревах,
Одноразові гнізда,
Пінопластові леви
Мерседесами їздять.

Він чужий цьому світу.
Він сильніший за нього.
Його зірка ще світить
На безсмертну дорогу.

І сміються людська,
І кар'єру клепають.

Темно.
Вітряно.
Слизько.
В небі привид Мамає.

Скіф

Цей гордий скіф народжений з конем,
Поранений замерзлою сльозиною
Коханої, яку не обміне
І не обмане, п'яний батьківщиною.

Цей дикий скіф — важкий аристократ —
Нажив і шрамів, і сердечних храмів,
Зв'язавши вирій ниткою Дніпра,
Продовжений синами, як цунами.

Цей вічний скіф із плугом і мечем...
Сідло солоне, як азовська риба.
Якщо себе ми ще колись почнемо —
То скіфських коней все одно не здобувим.

В зіницях їхніх Місяць-пектораль,
Варяг пливе у греки через жили,
В яких дзвенить і золото, і сталь,
І мрії, що із крилами втопились.

Цей рідний скіф з невиспаних стихій,
Не знає про актеків і про мене.

Він — вічний спокій.
Тільки сниться бій...

Сплять у мені його шалені гени.

Зустріч зі старим другом

(Із циклу "У скляній корчмі")
Зустрів учора старого друга
За чорним пивом.
Пустили наше буття по кругу,
Сумні, шасливі.

Пили душевно за тих, що в морі,
За тих, що в морзі...
За те, що час наш, як потяг скорий,
Пішов по торзі.

За те, що трохи іще зосталось.
Чого?
Навіщо?
Гріхи й тривоги,
Як води талі,
Зйдуть у вічність.

Прийти ніхто вже не обіцяє
До комунізму.
Куди? Навіщо ми поспішаєм?
Хіба на тризну?..

...Сиділи з другом
За чорним пивом
Під жовтим кленом.

Було нам ранньо,
Було красиво,
Було зелено.

Летіли птахи, пір'я скидали.
Лилася пісня.
Дзвеніли сипко в друга медалі
Об хрест залізний.

А я в дарунок дістав із сумки
Книжку поезій...

Було нам вічно,
Було нам сумно,
Було тверезо.

Про Перуна

Перун воскресне не на третій день
Жертвним білим півнем над Почайною,
Де синя магма первісних пісень
Його очистить хвилию печальною.

Перун воскресне не на третій день.

Ще будуть довго, довго, як луна,
Блукати поміж зорями і тернами
Його жерці — із духу і вина —
Поети, козаки і характерники.

Блукати будуть довго — як луна.

Піснями й кров'ю славу купувать.
Народ піднімуть...
Може, і розбудять ще,
Допоки свіжоскошена трава...
Допоки люд і людище — то люде ще.

Народ піднімуть...
Може, і розбудять ще.

Хрести Перуну сніться, як птахи.
Хрести самотні, без розп'яття, апостолів.
І бігають біляві дітлахи,
Що люблять все,
Що зацвіли й не постили.

І бігають біляві дітлахи.

Вони ще бунт піднімуть кров'яний
На іграх генів, геніїв з юрбою.
Перун воскресне.
І зйдуть вони
Вогнем і вітром,
Глиною й водою.

Вони ще бунт піднімуть кров'яний.

З рабів постане плем'я золоте,
Красиве і здорове, й трохи зоряне —
Як двері раю, зірвані з петель,
Замерзле море, Місяцем розоране.

З рабів постане плем'я золоте.

Ім час — ніщо.
Ім простір — просто тіло ще,
Тісна церковця і жертвник мал...
Перун розп'ятий...
Руки в нього — крилища.
Нема його, бо крил у нас нема...

Та й він воскресне не на третій день
Жертвним білим півнем над Почайною,
Де синя магма первісних пісень
Його очистить хвилию прощальною.

Перун воскресне не на третій день.

Мушля

В рожевій мушлі море привезу.
Печаль мою, захвилену і пінну,
Доповнюю гаданнями зозуль,
Зітханням вітру в полі на Волині.

Мене солило море недарма:
Я буду довго в себе зберігати
І даль, і сум, і те, чого нема,
Але за що не шкода помирати...

Там — голос чайки гріється в човні,
А скелі — посивілі від загару.
Морське чоло наморщив добрий гнів.
І вітер вітру замовляє чари.

...Лежить та мушля в мене на столі.
У ній шумить моє далеке море...

Ідуть та йдуть крізь мене кораблі,
Прощаючись вітрилами прозорими.

Берег як берег.
Вода як вода.
Небо — зачитане до зірок.
Зустріч із мрією така молода,
Як розп'ятий пророк.

Візьмеш її руки — вино тремтить.
Невже усьому вінець?
Крапля до краплі, до миті мить.
Ну, пошлюй мене.

Без пульсу твого і ритму час
Якийсь не такий на дні.
Скажи про життя, як у перший раз,
Як йому говорила "ні".

Осінь як осінь.
Душа стоїть
Яблуком в горлі мені.
І льодом порізаним солов'ї
Гострять об пір'я ніж.

Вмирати — за себе.
Любити за всіх —
Із доторками без слів,
Бо вбивство любові —
Найбільший гріх
На цій вороній землі.

Візьмеш її в руки — уся тремтить.
І як же така була?..
Молитва й пости, гріхи і пости...
Красива і трохи зла.

Тут берег як берег.
Сльоза як сльоза.
Жовтіють листки газет.

У нас немає дороги назад.
Нема дороги вперед...

Пращур

Йосипові Струцюку

Вітер.
Сивіють косми.
Темна шаль на підлозі.
Пращур їде у космос
На чумацькому возі.

Вічно їде й співає
Про усе і про пісню.
Й там нікого немає.
І боротися пізно.

Тож пропав би, здається...
Та й упав би на руки.
Трин-трава хай сміється
Над розмовою круків.

Над його ворогами,
Над дідами і далі...
Де руйнуються храми
І ржавіють медалі.

Плачуть наші багаття.
Хрест меча похилився.
Нас вже їде багато
Із душею на лицях.

Ми спокійні і добрі.
Ми голодні й кохані.
Із чумацької торби
Всі дороги туманні.

Вітер сивий, мов косми
На спокійному Бозі.

Пращур їде у космос
По солоній дорозі.

Щоденник Тараса Шевченка у призабутих оцінках із минулих століть

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Тарас Шевченко: “Запишемо все, що серце продиктує”

Довгий час працюючи над темою “Нове прочитання Щоденника Тараса Шевченка”, переконався в тому, що необхідно всебічно врахувати та звести воедино дорожні характеристики Шевченкового твору першими та подальшими його дослідниками. Вони, трапляється, призабуті навіть шевченкознавцями, тим більше, невідомі широкому читачькому загалу.

Тарас Шевченко почав свій Щоденник 12 червня 1857 р. у Новопетровському укріпленні на засланні, а закінчив 20 травня 1858 р. у Петербурзі. Дванадцятого липня 1858 р., у день сорокаріччя близького друга М. М. Лазаревського, поет подарував йому свого Щоденника. Період його ведення становить 343 дні, з яких 34 дні поет пропустив, а ще 10 днів записи було зроблено його приятелями та знайомими. Таким чином, Шевченко залишив у Щоденнику 299 днів безцінних власноручних нотаток, які складають “вірну хроніку” трудів і днів Кобзаря, створену ним самим. Без Шевченкового Щоденника неможливо пізнати його біографію й осмислити творчість.

Вперше цей унікальний твір було надруковано в українському щомісячному літературно-науковому журналі “Основа” у 1861–1862 рр. за автографом, але з багатьма вимушеними скороченнями тексту, з огляду на жорстку цензуру. У шевченкознавстві визнано, що саме редакція “Основи” привернула увагу до видатного значення Щоденника Тараса Шевченка й здійснила його публікацію “настільки сумлінно й дбайливо, наскільки це було тоді можливо”¹. Ще до цієї публікації російський і український художник і гравер, Шевченків знайомий з жовтня 1860 р. Л. М. Жемчужников умістив в “Основі” (1861, № 3) “Спогад про Тараса Григоровича, його смерть і похорон”, в якому залишив історично найпершу оцінку Шевченкового Щоденника, що набула видатного значення.

Лев Жемчужников: “Не вистачає мужності читати його щоденник... Болить у грудях, шемить серце, коли читаєш слова, закипілі кров’ю...”

За свідченням Л. М. Жемчужникова, “після смерті Шевченка щоденник передав мені М. М. Лазаревський, щоб я прочитав його першим: до мене його не читав ніхто, але цікавилися всі, і тому мені хотілося дати читачам “Основи” деяке уявлення про нього”. Здається, на той час у цілому світі не було нікого, хто здатен був зрозуміти це щиріше, емоційніше, краще, ніж Лев Михайлович:

“Не вистачає мужності читати його щоденник. Нічого страхітлившого, глухішого, безвідраднішого уявити собі не можна. Яке треба мати добре, чисте серце, щоб не занепасти й витримати до кінця! Як не помер він у тих страшних тортурх, тривалих, байдужих?! Муки його, своєю тривалістю, були жакливіші й обурливіші за всі муки, яких зазнавали герої України. Протягом десяти років його вбивали, душили; він захлинявся в багні... Болить у грудях, шемить серце, коли читаєш слова, закипілі кров’ю...”

З історичної дистанції у 160 років колись може здатися, що Л. М. Жемчужников надмірно драматизував роки Шевченкового заслання, упускав світліші моменти його тодішнього буття... Проте насправді

Проект “Подробиці Шевченкового життя” вмотивовано глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Г. Шевченка до редактора “Народного читання”” (лютий 1860 р.):

“...Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя становить частину історії моєї батьківщини. Але я не маю духу входити у всі її подробиці”.

Автор проекту Володимир Мельниченко знайомить читачів із яскравими характеристиками й оцінками Шевченкового Щоденника, висловленими в позаминулому й минулому століттях, наголошує на їхній важливості для сьогодення.

він зафіксував навечно найголовніше, найболючіше, найстрашніше, що зруйнувало Шевченкове життя, вкоротило віку геніальному поетові, національному Кобзареві-Пророкові... Попереду простягалася Безкінечність, в якій осмислення поетового Щоденника буде поглиблюватися й наповнюватися, а талановитий сучасник і шанувальник поета насамперед поклав на плечі відповідальну й важку місію відкриття світові, говорячи його словами, “щоденника страждальця”. Доземний йому поклон за це...

Тарас Григорович своїм чистим серцем відчував ество Лева Михайловича, коли, прочитавши про нього у П. О. Куліша, задовго до особистого знайомства, записав у Щоденнику 10 листопада 1857 р.: “Какой милый оригинал должен быть этот г. Жемчужников. Как бы я счастлив был увидеть человека, который так искренно, нелицезмерно полюбил мой милый родной язык и мою прекрасную бедную родину”.

Повертаючись до першої публікації Шевченкового Щоденника в “Основі”, зазначаю, що протягом більш як трьох десятиліть вона була єдиною, поки у 1893 р. з’явився український переклад твору, здійснений О. Я. Кониським². Російський оригінал уперше введено до збірника творів Шевченка у 1911 р. (видання В. Яковенка)³. Тоді Щоденник було надруковано повністю за першодрук в “Основі”, але багатьох скорочень тексту не вдалося уникнути⁴.

Корній Чуковський: “Це не просто книга, це видання класика”

Мало відомо серед читачького загалу, що на це видання Щоденника відгукнувся в газеті “Речь” 12 (25) червня 1911 р. молодий К. І. Чуковський (Микола Корнійчук; 1882–1969) — син селянки з Полтавської губернії, який народився у Петербурзі, був відрхований з одеської гімназії, за його свідченням, через низьке походження, а перша публікація з’явилася в 1901 р. в “Одесских новостях”. К. І. Чуковський захоплювався творами Шевченка, називаючи його “найніжнішим і найтрепетнішим поетом із усіх у всьому світі поетів”, досконало знав і проаналізував його Щоденник.

Свою рецензію Корній Іванович починав так:

“Нарешті... з’являється в Росії чудовий щоденник Т. Г. Шевченка, — не в клаптиках, не в обривочках, а майже цілком. Я читаю його з захопленням і жахом. Такі страждання — і стільки гумору! Така душевна ясність!

Щоденник — буденний, житейський, повсякденний. У ньому і прочитані книги, і випиті чарки, і сні, що приснилися, і кимось подарований лимон, і нічні поїздки до дивизь, — все, що підвернеться під перо”.

Рецензент високо оцінив нову книгу з текстом Щоденника: “... Вона подія для всіх, хто любить літературу. Вона наближає до нас образ поета краще усяких біографій, і критик В. І. Яковенко, котрий видав її так любовно... гідний найглибшої вдячності”. К. І. Чуковський позитивно відгукнувся про “перевірку” тексту Щоденника М. М. Коцюбинським, утім жорстко зауважив: “Але книга ця — без керма і без вітрил, і чекає свого Венгерова. Адаже це не просто книга, це видання класика. Не можна через півстоліття після його смерті друкувати його абияк, наспіх, без вивчення тексту, без усякої редакції”.

Пряма вказівка К. І. Чуковського на С. О. Венгерова (1855–1920) — історика лі-

тератури, бібліографа, автора критико-біографічного словника письменників і вчених — фактично була для фахівців першою вимогою створення справді наукових коментарів до Шевченкового Щоденника.

Говорячи не лише про Щоденник, але й про поетичні твори, опубліковані В. І. Яковенком, К. І. Чуковський гостро поставив питання гідного художнього перекладу, адже йшлося про “позезію великого художника слова”. Зокрема, в’їдливо зазначив, що російський перекладач іноді навіть не розуміє, чому поет заповідав поховати його “на могилі”, а не “в могилі”, спотворюючи Шевченків текст: “Посреди степи широкой / Вырыйте могилу”:

“Не підозрюючи про те, що українською мовою могила — курган, він примушує поета писати спеціальний заповіт про те, щоб його поховали... в могилі! Для таких похоронів заповіти не потрібні. В могилі кожного з нас поховано і так”.

Наведу також абсолютного блискучий приклад аналізу К. І. Чуковським болючої, особливо на засланні, теми Шевченкового Щоденника, а саме: “...Я в глибині душі прощаю моїх гонителів і тільки молю всемогутнього Бога звільнити швидше від цих напівлюдей”.

“Як сміє людина так низько падати! — ось про що його постійна туга. Навіщо картярство від заходу до сходу, і кляузи, і бійки, і безбережне пияцтво? Як сміють люди бути такими мерзеними! — ось у чому відчай Шевченка. — Як сміє людина бути напівлюдиною?..

І Шевченко вже не обурюється: “Я тільки молю всемогутнього Бога звільнити (мене) швидше від цих напівлюдей”, — з презирством говорить він про них, як про мокриць, як про щось гидке, нудотне, слизьке.

Намагається їм простити і не може.

Твердить багато разів:

— Прощаю моїх гонителів...

Але, простивши їх, зараз же проклинає:

— Мерзотники, кровопивці, огидні паразити!”

Нарешті, саме К. І. Чуковський у повний голос уперше прокоментував найінтимніші зізнання Шевченка в Щоденнику і сказав високу правду про них:

“Ні пози, ні манірності, ні найменшого п’єдесталу. Поет-вигнанець, страдник, боєць — такою була б зрозумілою й простимою претензією на п’єдестал і на позу! Шевченко ж широкосердно пише:

— Ніч і наступну добу провів у чарівному сімействі madam Гільде...

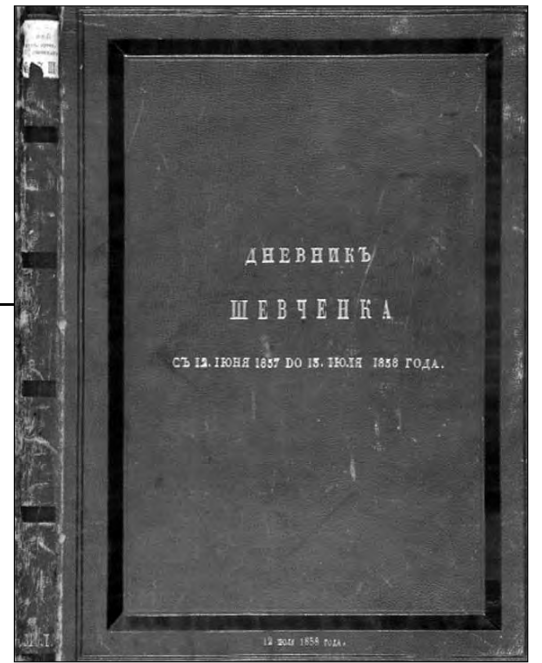
І знову:

— Заїхали вечеряти до Бореля і погасили свої захоплення у Адольфіні...

Ніби навіть навмисно турбується, щоб з’явитися без ореолу! Й тим яскравіший його ореол. Про власну велич і помислу немає...”

Як ясно, просто, правдиво й зрозуміло! Чи може на таке сприйняття здатен лише поет і письменник? Та ні! Через півтора десятиліття після К. І. Чуковського видатний шевченкознавець, академік С. О. Єфремов особливо наголошував щодо Шевченкового Щоденника:

“Це справжній, не надуманий і навмисне не вигаданий, не підкрашений і не підроблений великої душі документ, одверта сповідь людини, що ні з чим не ховається — навіть з власними своїми вадами та негарними вчинками, аж до “глумлення п’яного”, або навіть з

Т. Шевченко. Щоденник. Обкладинка

мало принадними походеньками в “очаровательному семействі” якої-небудь m-me Гільде... Видко, що людина ані трохи не позувала, не рисувалася, не спиналась на котурни, не драпувалася в якусь пишну тогу, не кокетувала й перед собою...”⁵.

Богдан Лепкий: “Шевченків Щоденник — неабиякий історичний документ”

Вперше “Пояснення до Дневника (Журнала) Тараса Шевченка” написав письменник і літературознавець Б. С. Лепкий (1872–1941), який переклав його українською мовою і видав сто літ тому, в 1919–1920 рр. Але нині його коротенькі примітки викликають переважно бібліографічний інтерес. Зате є два важливі моменти, які ніколи не забудуться. Саме Б. С. Лепкий серцем відчув і впевнено зафіксував, що Шевченків Щоденник захоплює читача буквально з перших його сторінок:

“Читач “Дневника” починає його питанням, чому поет скорше не забрався до отього діла, а кінчить, жалуючи, чому не провадив його далі, доки передчасна смерть не витрутила пера з рук. Куди краще розуміли-би ми тоді нашого поета, і не тільки його, але й час і оточення, серед якого він жив і творив, бо “Дневник”... єсть не-аби-яким історичним документом. З його сторінок промовляє до нас історичний момент тими дрібними, буденними словами, які не записують літописі й монографії, а з яких перш усього складається людське життя”⁶.

Очевидно, що далеко не кожний читач мислив й емоційно відчував як Б. С. Лепкий. Але шевченкознавець абсолютно точно розпізнав і досі вповні не усвідомлено неминуще, живодайне значення Кобзаревих Щоденників для найглибшого розуміння не лише людської суті національного Пророка, а й духовної перспективи, ним заповіданої.

По-друге, відомий літературознавець назавжди визначив напрям роботи з коментуванням Шевченкового твору, націлений не лише на дослідження Щоденника заради наукового видання, але й оприлюднення для широкого читачького загалу: “Я думаю, що й для загалу він має ще більший інтерес. Бо скільки там питань порушених, скільки споминів розсипаних, скільки людей змальованих, скільки дрібних, побутових картинок у формі дневника, мов у просту, невибагливу рамку оправлених”⁷.

Сергій Єфремов: “Журнал Шевченків не тільки одно з найцінніших до його життєпису джерел, а разом і ключ до його творчості...”

Перше радянське видання Шевченкового Щоденника було здійснено в Харкові 1925 р. (редакція, вступна стаття й примітки І. Я. Айзенштока). У вступній статті зазначалося: “...”Щоденник” Шевченка,

визнаний усіма за документ і твір першорядної важливості й інтересу не знайшов собі ні видавця і коментатора, ні дослідника, який би вияснив істинне значення цього пам'ятника”⁸.

Насправді, того року над рукописом Шевченкового Щоденника вже трудився перший, справді видатний його дослідник і коментатор та видавець, академік С. О. Єфремов, який записав у своєму щоденнику 9 червня 1925 р.:

“Тільки тепер переконався, як мало ми знали цей надзвичайний пам'ятник од великої людини і як злочинно-легковажно його нехтували... Не жалю витраченого часу, бо став мудрішим од цього рукопису. Не кажу вже про те хвилювання, що нападло, коли згадував, коли, де і за яких обставин писано ті тісні-тісні, що аж в очах рябють, рядки, натулені густо на папері...”⁹.

Через два роки грандіозний і досі не перевершений за науковою глибиною “Коментарій до Шевченкового журналу” побачив світ¹⁰. Сам С. О. Єфремов опублікував понад 400 коментарів, а ще близько 250-ти написані залученими ним фахівцями з різних галузей науки – А. М. Лобода, В. В. Міяковський, М. М. Новицький, О. П. Новицький, Д. М. Ревуцький, П. І. Рудін, П. П. Филипович.

У передмові “Літературний автопортрет Шевченка” до щойно згаданого славного четвертого тому Повного зібрання творів Тараса Шевченка з опублікованими в ньому Щоденними записками – Журналом (1927), С. О. Єфремов у кількох рядках сказав найголовніше:

“Форма щоденних записок здала була відома на Україні і під назвою діаріушів здобула собі геть таки широкого розповсюдження серед письменних людей у старовину, так з XVI–XVII віку починаючи... Надзвичайно цінні як матеріал біографічний, діаріуші визначних людей разом з тим одбивають тріпотіння часу, обличчя сучасності, і що цікавіший нам автор записок, то з більшим зацікавленням стежитимемо за його враженнями, переживаннями, характеристиками подій та людей, з якими зводила його доля... Вісі рси такого високого інтересу являють щоденні записки або журнал Тараса Шевченка”.

С. О. Єфремов чітко сформулював і головну причину духовної невичерпності животворного національного джерела – Щоденника – на нашому вічному шляху до Шевченка:

“Перевіряло його й контролювало притаманне йому почуття правдивості, що такого розмаху набрало і в його творах. І через те журнал Шевченків не тільки одно з найцінніших до його життєпису джерел, а разом і ключ до його творчості, до того дивного секрету скоряти людські серця, викликати відповідні настрої, що високою мірою посідав наш поет. З дивовижною ширістю, без страху вводив нас Шевченко в своє “святая святих” і показує свою чисту дитячу душу, якої не держався життєвий бруд, – навіть серед оргій чисту і благородну навіть під час занепаду”¹¹.

Який ясний і дохідливий науковий стиль викладу матеріалу, на відміну від сьогоденного, частенько зарозуміло-пишномовного! В цьому – важливий повчальний урок С. О. Єфремова, на жаль, мало ним помічений. Але сучасний літературознавець В. І. Пахаренко, чи не перший, посправжньому звернув увагу:

“Не зле буде повчитися такому живому, прозорому, національно колоритному викладу думки і багатьом сучасним науковцям, які, женучись за модою, часто зловживають варваризмами, зовсім не обов'язково інугалузевому термінологією, нечитабельними синтаксичними конструкціями, взрораються на сухий канцелярит”¹².

Марієтта Шагінья: “Щоденник Шевченка – одна з найбільш величавих, монументальних книг світової літератури...”

Завершуючи роботу над коментарями до Шевченкового Щоденника, С. О. Єфремов знізався наприкінці 1925 р.:

“Переглядаючи коментарі гуртом, тільки тепер бачу, яку величезну роботу зроблено, а ще більше лишається зробити. Зате ж, коли книжка вийде, то це буде подія в нашому письменстві. Я думаю, що коли забудеться до останнього рядка все, що я написав і надрукував, то лишиться все ж оце видання Шевченка”.

Утім, у 1934 р., тобто вже після видання

Щоденника з коментарями С. О. Єфремова та його команди, в Україні було вчинено безприкладну наругу над історичним твором Шевченка – його було опубліковано 27-тисячним тиражем Інститутом Тараса Шевченка (“З Щоденника”. Харків: Радянська література, 1934) з вилученням понад 250 днів Шевченкових записів, що становить більше 80 відсотків їх огрому (!). Науковий співробітник інституту Ю. Г. Блохин (1909–2002) в передмові пояснив, що добрано лише “найбільш соціально наснажені, просякнені революційним запалом уривки з Шевченкових записів”. Працівників журналу “Основа” на чолі з редактором В. М. Білозерським, який підготував до видання першу публікацію Щоденника, було оголошено “фальсифікаторами”. Водночас Б. С. Лепкого затавровано “націоналістом”, а С. О. Єфремова – “контрреволюціонером”. Дісталося й Шевченкові, який “так само не цілком позбувся... елементів націоналізму...” За поясненням “Шевченківської енциклопедії”, Ю. Г. Блохин “мусив враховувати вимоги цензури”. Тим більше, що він був ще молодим, але вже побував під арештом у 1929–1930 рр. в органах НКВС у справі Спілки визволення України. В майбутньому Ю. Г. Бойко-Блохин став відомим шевченкознавцем і публіцистом.

Та, правду кажучи, врешті-решт 1930-і рр. усе-таки були доволі плідними у пропаганді Шевченкового Щоденника. Передусім, у 1931 р. побачило світ у Москві-Ленінграді його наукове видання, споряджене більш як півтисячею коментарів С. П. Шестерікова. Затим Щоденник окремо друкувався 1936 р. у Києві-Харкові за редакцією А. І. Костенка та його передмовою, а в 1939 р. – у Москві.

Але найбільше вражають яскраві письменницькі висновки з осмислення Кобзаряного твору. Скажімо, про хвилюючу ширість – вкрай важливу і призабуту нині рису поетового Щоденника – гарно сказав російський письменник К. Г. Паустовський, пов'язаний з Україною своїм життям і творчістю, зокрема, навчанням у Київській класичній гімназії та Київському університеті, і, особливо, великою зацікавленістю статтю та долею Шевченка. У повісті “Тарас Шевченко” (1938) він писав: “За своєю ширістю цей щоденник є одним із найвизначніших явищ нашої літератури”.

Втім, із оцінок минулого століття понад усе ставлю максимуму Марієтті Шагінья – письменниці, літературознавиці, авторки книги “Шевченко” (1941), захищеної 1944 р. як докторська дисертація: “Щоденник” Шевченка – одна з найбільш величавих, монументальних книг світової літератури за своєю глибиною, правдивою і чистою людяністю”.

Браво, Марієтто Сергієвно!

Леонід Мартинов: “Я знову прочитав щоденник Шевченка”

У радянські часи поетів “Щоденник” друкувався неодноразово й великими тиражами у зібраннях творів Тараса Шевченка, виданих у Києві та Москві (1949¹³, 1951, 1955, 1956, 1961, 1963, 1964, 1965, 1966, 1977, 1979 рр.) і окремими виданнями (1954, 1963, 1988 рр.). Сотні коментарів у радянських і закордонних виданнях зробили до нього відомі шевченкознавці В. С. Бородин, П. І. Зайцев, Ю. О. Івакін, Є. П. Кирилок, А. І. Костенко, М. А. Плевако, В. О. Суцак, Л. І. Сукачов, С. М. Шаховський. Утім, як зазначав Л. Н. Большаков, “того “єфремівського”, рівня досягти не вдалось”.

Зате поза конкуренцією залишається самітний вірш Л. М. Мартинова (1905–1980), назва якого говорить сама за себе – “Дневник Шевченка” (1967). Автор не знайшлося місця в “Шевченківській енциклопедії”, хоча в ній справедливо відзначені замітками російські поети П. Г. Антокольський, М. М. Асеев, О. Б. Гатов, В. О. Луговської, В. О. Рождественський...

Теперь, Когда столь много новых книг И многому идет переоценка, Я как-то заново прочёл дневник Шевченко.

Через більш як півстоліття цей поетичний зачин кличе сучасних читачів до новітнього наслідкування.

Цікаво, що Л. М. Мартинов осмислював у поетичній формі конкретні щоденникові записи Тараса Григоровича, скажімо, зроблені у вересні 1857 р. дорогою з Астрахані до Нижнього Новгорода на пароплаві “Князь Пожарський”, коли він із друзями брав участь в літературних вечорах у капітанській каюті: “Капитан наш вытянул з підстуду “Полярну зірку” і прекрасно прочитав нам уривок з поеми “Наливайко”...”

Вот что рука Шевченко в дневнике

Т. Шевченко. Автопортрет. 1857 р.

С великим восхищеньем отмечала. И “Князь Пожарский” шлепал по руке,

Машина всё стучала и стучала.

Утім, як на мене, то найважливішими у вірші є оціночні рядки Л. М. Мартинова щодо самого Шевченкового Щоденника:

И многое еще Вместил дневник, И волновался я, его читая. Смотрите! Вот как надобно писать И мемуары и воспоминанья, Писать, чтоб душу грешную спасать, Писать, как возвращаясь из изгнанья! Писать, чтоб сколько уз ни разорви И в чем ни разуверься дарованье, А получилась повесть о любви, Очарованье, разочарованье! Писать как дикий, чтоб потом тетрадь Без оговорок ринуть всем в подарок И снова воскресать и умирать Таким, каким родился, – без помарок! Сам факт звернення відомого російського поета до Шевченкового Щоденника заслуговує на згадку й повагу і не повинен випасти з шевченкознавства.

Павло Мовчан: “Щоденник Шевченка потребує нового прочитання”

У нинішньому столітті ключовим щодо Шевченкового твору, на мій погляд, є висновок великого українця Павла Мовчана, сформульований у Передмові до книги автора цієї статті “Тарас Шевченко: “Мое перебування в Москві” (2007):

“Ознайомившись з працею автора, ми починаємо усвідомлювати, що постать нашого Генія ще не достатньо вивчена, що його спадок, в т. ч. “Журнал” (щоденник Шевченка), потребує нового прочитання. Надто багато силових ліній фокусується в ньому. Фундаментальні дослідження і масштабні узагальнення – все ще попереду”.

Більш як через десять років опісля того прогнозного підсумку нарешті завершив я книгу “Нове прочитання Щоденника Тараса Шевченка. Авторський коментар”. Утім, продовжувати цю роботу треба,

бо поетів Щоденник невичерпний як і сам Шевченко. Павло Михайлович абсолютно правий: “Все ще попереду”. Зокрема, постає принципове нове завдання – творче використання Щоденника у формуванні національної ідентичності українців, передусім, молоді, адже цей унікальний твір важить не менше ніж “Кобзар”, хоча, на превеликий жаль, знаємо й цінимо ми його значно менше. Нинішній час особливо настійно вимагає подолати нарешті цю давню й прикру традицію-недоречність. Найперше серед юнацтва. Для формування у сучасного молодого покоління нової генної матриці історичної пам'яті треба покласти Шевченків Щоденник у підвалини наукової історико-літературної бази, що становить фундамент опанування гуманітарних дисциплін у всіх закладах освіти.

Саме в Щоденнику засланець сформулював власне сприйняття української ідентичності – “вірність своїй прекрасній національності”. Саме в Щоденнику Шевченко залишив упевнене, сильне й переконливе розуміння свого поетичного покликання – він усвідомлював його як Божественну настанову. То було Богопризначення! Як жоден інший твір, Щоденник особливо переконливо показує, що Шевченкові “Довелось запить / З московської чаю московську отруту!” за весь український народ.

Концептуально важливим є підхід до Щоденника, таїна й огрому якого значною мірою зумовлені тим, що він є водночас автобіографічним і мемуарним твором, як втечища його душі, дорожечинного свідчення та підтвердження високої, справді європейської освіченості поета, його інтелектуальної величч, безпрецедентного вмистилища Шевченкових світоглядних одкровень про життя, містечтво та Бога, а також побутових уявлень і суперечливих людських оцінок, що вкупі розкривають єство національного Генія, незводиме до жодних кон'юнктурно-політичних схем і примітивно-пересічних тлумачень.

Якось Тарас Григорович особливо сповідально-тепло занотував, що Щоденник “став для мене необхідним, як стражденному лікар”. Отже, і для нас він, очевидно, потрібний, і хай би щиросердне Шевченкове зізнання надихнуло кожного з українців обов'язково прочитати його Щоденник – день за днем, думка за думкою, речення за реченням, слово за словом...

¹ Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 5. Київ: Наукова думка, 2003. С. 318.

² Записки або Журнал Тараса Григоровича Грушівського-Шевченка // Правда (Львів), 1893. Т. 18–19; 1894. Т. 20–23 (невдовзі передруковано в книжці: Шевченко Т. Кобзар. Частина третя. Львів, 1895. Редакція О. Огоновського).

³ Шевченко Т. Твори у двох томах / Видання В. Яковенка. Том другий. СПб., 1911. С. 145–342.

⁴ Пропуски в Щоденнику вперше повністю опубліковано П. І. Зайцевим у 1919 р. (Зайцев П. Недруковані місця з Журналу (Щоденника) Т. Шевченка // Наше минуле. 1919. № 1/2. С. 1–16).

⁵ Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. 4. Щоденні записки (Журнал). Київ: Державне видавництво України, 1927. С. XXII.

⁶ Лепкий Б. Пояснення до Дневника (Журнала) Тараса Шевченка // Повне видання Творів Тараса Шевченка. Том IV. Київ-Ляйпціг: Українська накладня; Коломия: Галицька накладня, 1920. С. 554.

⁷ Там само. С. 555.

⁸ Шевченко Т. Дневник. Харьков: Пролетарий, 1925. С. X.

⁹ Єфремов С. Щоденники. 1923–1929. Київ: ЗАТ “Газета “Рада”, 1997. С. 240–241.

¹⁰ Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. 4. Щоденні записки (Журнал). С. 218–823.

¹¹ Там само. С. XIII, XV, XXII.

¹² Пахаренко В. Духовний авторитет поета в осмисленні академіка // Щоденні записки (Журнал) Тараса Шевченка / За редакцією Сергія Єфремова. Репринтне видання. Черкаси: Видавець О. М. Третьяков, 2018. С. 15.

¹³ Того року побачили світ статті українського літературознавця, академіка О. І. Білецького. Див.: Белецький А. Дневник Шевченка // Літературна газета. 9 марта 1949 г.; Його ж. Щоденник поета-борця // Літературна газета. 10 березня 1949 р.

Ганна ДОВБНЯ: "У кожну роль вкладаю частку свого життя"

14 липня свій ювілей святкувала солістка-вокалістка Київського національного академічного театру оперети, заслужена артистка України Ганна Довбня.

коли відштовхуюсь від настроїв глядача. З різними партнерами все по-різному. Але навіть ті вистави, в яких ти граєш з одними й тими самими партнерами, не схожі між собою. Зізнаюсь: часто буваю незадоволеною собою. Намагаюся робити висновки, переосмислювати, що зробила не так. Буваю задоволена своєю роллю, але таке трапляється рідко.

— *А яким був Ваш шлях до оперети?*

— Мій батько — народний артист України Петро Іванович Довбня (тенор) — розпочинав свою творчість у художній самодіяльності в селищі Кам'яні Потоки під Кременчуком. Саме з художньою самодіяльністю приїхав до Києва, виступав у Театрі оперети. Після концерту до нього підійшла педагог із Київської консерваторії (нині Національна музична академія України імені Петра Чайковського), прізвища, на жаль, не пам'ятаю, і запитала, чи не хоче він вступити до них на навчання. Така пропозиція була повною несподіванкою. Прийшов на останній тур прослуховування, де йому сказали: "Ви зараховані". Звісно, батько хотів співати, але такий подарунок долі став справжнім сюрпризом. Навчався у Зої Гайдай, яка й познайомила моїх батьків.

Я з дитинства любила музичну комедію, фільми "Містер Ікс", "Летюча миша" та ін. З нетерпінням чекала, коли їх покажуть знову, потім вони з'явилися на дисках. Згодом вступила до консерваторії, моїми викладачами були Сергій Шутько та Володимир Шейко. Потрапила до спільного проєкту оперного класу Музакадемії і Театру оперети. Мали робити виставу. Спочатку було багато претендентів, а врешті залишилися три.

Передивилася всі вистави в опереті, знала всіх виконавців, порівнювала, як одну й ту саму оперету чи мюзикл грають різні актори. Мені це було надзвичайно цікаво, хоча ще не уявляла себе в цьому театрі. Велике враження на мене справили Фемій Мустафаєв, Ольга Камінська, Тамара Тимошко, Олександр Деняков, Микола Бутковський — всіх не перерахувати. Коли закінчувався наш проєкт із цим театром, я зізналася Володимирові Шейку, що, швидше за все, не зможу працювати в опереті. На що він мені відповів: "А я тебе не відпускаю. Ти будеш працювати в цьому театрі, це твоє місце. Подумай..."

Я подумала і вирішила прийти на прослуховування. До того ж, перед цим відіграла тут дві вистави. Мене взяли. Першою була ролі Маріци в однойменній опереті Імре Кальмана, яку поставив Сергій Сміян. Коли вперше виходила на сцену — трусилася, немов осиковий листок. Переживала, збивалося дихання, позабувала все, що знала і не знала (*сміється*). Не можу сказати, що я боялася сцени. З третього класу співала в хорі Українського радіо і телебачення. Не боялася й публіки, але страшно було зробити щось не так чи когось підвести. Під час першої вистави не все вийшло. Лаяла себе, казала, що більше ніколи не буду цим займатися. Але не святі горшки ліплять.

За роки відчуття змінилися. Звісно, нерви є, без цього ніяк не можна. Якщо актор-вокаліст зовсім не хвилюється перед виходом на сцену, то йому потрібно йти з професії. У певний момент є переживання, але все одно вже по-іншому. Навіть важко порівняти колишні та нинішні емоції.

— *Крім "Маріци", Ви грали і в інших виставах Сергія Сміяна?*

— Були "Голландочка" і "Фіалка Монмартру". Як режисер Сергій Костьович мені дуже допомагав. Мали теплі й довірливі стосунки, тепер залишилися хороші спогади.

Цікавою була роль Ганни у "Веселій вдові" — шикарної та багатой жінки, яка вийшла у світ, аби погратися з чоловіками. Їх було багато біля її ніг, вона фліртувала і не знаходила пари, поки не зустріла графа Данила. Ганна — одна з моїх улюблених ролей із шикарною музикою.

А однією з найскладніших у акторському та музичному плані була роль мудрої Розалінди в опереті "Летюча миша". Дуже люблю цей образ, довго грала. Поставила цю виставу Тамара Тимошко-Горюшко. Вона нам багато підказувала, ділилася своїм акторським досвідом.

Сьогодні я вже перейшла на більш характерні ролі.

Мене інколи запитують, яка моя улюблена роль. Не можу відповісти на це запитання, бо люблю всі ролі. У кожну вкладаю частину себе, частку свого життя.

— *Мабуть, найбільше ролей Ви зіграли у виставах, які поставив Богдан Струтинський?*

— Він теж нас багато чого навчив. Цікаво спостерігати, як працює Богдан Дмитрович. Подобається його незламний дух. Нам дуже поталанило, що маємо такого режисера і керівника. У мене складна роль Теодори в його постановці "Містер Ікс". І взагалі у мене немає простих ролей.

Окрема сторінка в моїй творчій біографії — вистава "За двома зайцями". Спочатку мала грати Попадю. Потім Богдан Дмитрович запропонував роль Химки. Там зовсім не треба співати, це суто драматична роль. Прийшла додому, десь годину сиділа і думала, чи впораюся. Потім вивчила роль і вирішила спробувати. Поступово вийшов образ Химки. Зізнаюсь: це була роль на подолання самої себе. Адже всім жінкам хочеться бути такими красивими, як Ганна Главарі чи Розалінда, а це вже зовсім інший образ.

Одна з останніх на сьогодні ролей — свахи Енти у виставі "Скрипаль на даху". Ця вистава особлива, вона нагадує про непросту ситуацію, в якій сьогодні опинилася Україна.

— *Майте досвід роботи з режисерами з інших країн?*

— "Сімейку Адамсів" поставив режисер із Литви, дуже цікава робота. Після карантину вже зіграли цю виставу кілька разів. Перші дві вистави йшли складно, а після третьої вийшли окрілені. Поступово поновлюємо наші емоції. Півтора року перерви для актора — це забагато. Ми грали малі форми, але цього недостатньо.

Люблю працювати з різними режисерами. У кожного свій підхід, але завжди вдається знайти спільну мову. Дуже цікаво було працювати і з грузинським режисером Іраклієм Гогія, який ставив у нас виставу "Ханума".

Крім великої, граю на малій сцені у виставі "Дзвіночок", яку поставив Віталій Пальчиков. Відчуваю, що не вистачає сценічного простору. Декому з моїх колег заважає, що зовсім поруч глядачі, а мені так навіть цікавіше. Інколи доводиться виступати з концертами, як у великих, так і в камерних залах. У моїх планах зробити сольний концерт в Арт-центрі імені Івана Козловського, під час якого прозвучать арії з опер, оперет, романси.

— *Що можете розповісти про свою родину?*

— Мій батько дуже допомагав порадами, міг трохи покритикувати або похвалити. Саме він чи не найбільше вплинув на вибір професії. Крім співу, з дитинства ні про що не думала. Ще в школі знала, що піду в музичне училище. Це питання навіть не обговорювалося.

Мама працювала інженеркою. Сьогодні це моя опора, без мами я б ніколи не змогла досягти того, що маю. Не кожна

вистава дається легко, бувають недоспані ночі, сльози розчарування. А сім'я все це витримує.

Мій чоловік Геннадій Ващенко — заслужений артист України, баритон, провідний соліст Національної опери України. Ми з ним навчалися разом, а згодом зустрілися і вже багато років спільно йдемо по життю.

Дочка спочатку хотіла йти нашим шляхом, але потім зрозуміла, що це не її. Я не наполягала. Дехто думає, що тільки вийшов на сцену, розкрив рота — і ти вже зірка. Насправді для досягнення успіху потрібно шоденно над собою працювати.

Маю онука й онучку. Онук ще зовсім маленький, а онучці три роки і чотири місяці. Онучка вже була в театрі, дивилася виставу "Кицькин дім", де я граю Свиню. Вона мене впізнала, закричала "Бабуся!" і стала рватися на сцену. Довелося її виводити в коридор. Відтоді минув рік. Коли запитую її, чи підемо ще до театру, вона цікавиться: "А на сцену підеш?" — "Ну так" (*усміхається*). Разом із нею співаємо. Дитині потрібні і танці, і музика. А там вже як складеться життя.

Доводиться грати у виставах і для дорослих, і для дітей. Відмінності, звичайно, є. Дітей треба змусити слухати, їх потрібно зацікавити. Також у дитячих виставах працюємо і для дорослих, які сидять поруч. Якщо їм сподобається, то вони знову приведуть до театру дитину. У дорослих і дитячих виставах різні відчуття, різна енергія. Вважаю, що до кожної вистави потрібно ставитися як до повноцінної роботи.

— *Були на застолках?*

— Лише в Україні. Маю сказати, що публіка в різних містах не однакова. Чудові глядачі в Івано-Франківську, Чернівцях — там нас дуже добре приймали. А в Києві публіка вибаглива, можливо, інколи навіть цинічна. Мабуть, тому, що їй доступно багато того, чого не можуть побачити люди в інших містах.

Але і в самій столиці відчуваєш на кожній виставі, що глядач різний. Інколи вистава йде складно, а інша — як пісня. Багато залежить від людського фактору.

— *Пробували себе в драматичних виставах?*

— Поки що ні, хоча дуже люблю такі вистави. Вважаю, що й комедію треба грати через драму. Але коли приходжу до чоловіка в оперу, то хоч і люблю цей жанр, але ловлю себе на думці, що мені ближчі оперети і мюзикл. Світла добра музична комедія особливо потрібна людям сьогодні.

Як вже говорила, граю і в оперетах, і в мюзиклах. Різна специфіка, різна подача голосу. Мені легше виконувати класику, а до мюзиклу потрібно прилаштуватися. Там музика стилізована, вона ближча до естрадного виконання. Там треба працювати з мікрофоном, а через нього чути всі вади голосу.

— *Чи є ролі, які ще хотіли б зіграти?*

— Дуже хочу, щоб повернули оперету "Циганський барон" Йоганна Штрауса. Довго грала в цій виставі Мірабеллу, а останні три-чотири покази — Чіпру. Було б добре попрацювати над цим образом. Ще б охоче зіграла Кароліну в "Містері Іксі". Репетирувала сцени з цієї оперети з Сергієм Яцуком. Загалом у мене сьогодні багато різнопланових ролей, тільки встигай грати.

У вільний час люблю вишивати бісером, вишила багато картин і дві сукні. Також подобається готувати. Якби не оперета, то, напевно, захотіла б відкрити ресторан, де одного тижня відвідувачам пропонували б одну кухню, а наступного — іншу. Хоча розумію, що в нашій країні чесний бізнес вести непросто.

Тим, хто хоче присвятити себе опереті, хочу сказати: аби досягти успіху, потрібно не просто любити цей жанр, а любити його безмежно.

Спілкувався Едуард ОВЧАРЕНКО

Туристичні маршрути Івано-Франківщини

Неля ГРАБОВСЬКА,
членкиня Національної спілки
журналістів України

У прес-тур туристичними маршрутами Прикарпаття вирушили журналісти з різних друкованих видань (журналів та газет), а також телекомпаній Києва, Одеси, Харкова та Умані. Чотириденна мандрівка з насиченою програмою стала можливою завдяки гостинності одного з лідерів “Зеленого туризму” в Україні Григорія Том’юка, Гільдії власкорів Одеси, прес-службі Асоціації судновласників України. Одразу ж по приїзді представники ЗМІ зустрілися з керівництвом Івано-Франківської обласної держадміністрації. Журналістам розповіли про особливості карпатського краю і розвиток співпраці з Океанією в економічній, культурно-мистецькій та туристичній сфері. Особлива увага приділяється розвитку регіональних громад ОТГ, насамперед тих, що знаходяться у віддалених гірських районах, адже вони потребують найбільшої підтримки.

У схваленій Урядом Державній програмі на 2020–2022 роки були визнані пріоритетні напрямки розвитку гірських територій українських Карпат, підвищення їх конкурентоспроможності, поліпшен-

ня якості життя та економічного благополуччя населення, яке там проживає. Зараз у регіоні проводяться різноманітні заходи, спрямовані на стимулювання соціально-економічного розвитку, підвищення інвестиційної привабливості, розбудову рекреаційного, туристичного та етнокультурного потенціалу українських Карпат. Журналісти мали можливість побачити найцікавіші туристичні маршрути Івано-Франківщини, познайомитися із самобутньою культурою гуцульського краю та його неймовірною красою.

Один із наших маршрутів пролягав гірськими дорогами Верховини до Космацької ОТГ. Космач називають столицею Гуцульщини, її серцем. Сюди часто на пленери приїзять митці, аби змалювати неповторну красу природи, познайомитися з народними звичаями та самобутнім мистецтвом. Космач – це найбільше в Україні село, що має чимало присілків (тобто хуторів) – їх аж 32, тут працює 7 шкіл і ліцей на 700 учнів. Уявіть собі: доріг місцевого значення – 143 км. Керівництво населеного пункту має чимало ідей, реалізація яких популяризуватиме туризм у цих краях. Навесні місцева громада виборала призвене місце на Всеукраїнському конкурсі проєктів “Кращі практики місцевого самоврядування”. Із 89 територіальних громад, які взяли участь у конкурсі, найбільшу кількість балів набрали три громади, серед них Космацька.

Надія Маківничок,
директорка Меморіального музею
Петра Шекерика-Доникова

Голова Космацької територіальної громади Дмитро Мохначук сподівається, що їхню ОТГ із дотаційної вдасться все-таки вивести на інший рівень. Найближчим часом у цій гірській місцевості планується будівництво рекреаційної зони та оглядового майданчика, виключно еко-туризм, тобто без ресторанів і промислової зони, аби не зашкодити природі. Початкова сума будівництва оглядового майданчика – 300 тисяч гривень, кошти будуть виділені найближчим часом. Нещодавно в цій місцевості було прокладено 16 км нової дороги і зведено 8 нових мостів. Це спонукатиме туристів відвідувати гірські села, де ще донедавна були дуже погані дороги.

Реалізація інших ідей теж сприятиме розвитку найбільшого села України. Місцеві жителі переконані, що в їхньому краї є термальні джерела, і планують запросити геологічну групу для пошуку цілющої води. “Крім того, наш даний Богом край щедрий на ягоди і гриби, отже, нам потрібно розвивати виробництво й переробку на місці, аби населення не везло продукцію за 30–40 км і не хвилювалося про те, як здати її за пристойну ціну. А ще ми плануємо започаткувати школу майстрів, аби досвідчені фахівці могли передати свої знання і вміння молоді. Прикро, що молоді люди виїжджають на заробітки до сусідніх держав. Хочеться, аби для всіх тут була робота. До речі, до нас теж їдуть іноземці – є такі з Іорданії та Італії”, – розповів Дмитро Мохначук.

Міняю Мілан на Космач

У Космачі чудова природа і привітні, доброзичливі люди. Господина місцевого курортного готелю і ресторану “Villa Mariya” Марія Лендюк десять років працювала в Італії. До цього разом із чоловіком Дмитром Андрійовичем, з яким у шлюбі 42 роки, виготовляли чудові космацькі гуцульські запаски, адже за професією вона ткаля, а чоловік працював у лісництві, потім землевпорядником. Побувавши в різних країнах світу – в Польщі, Франції, Угорщині, Туреччині, Греції, Італії, Марія Лендюк переконана: її рідний Космач – найкращий. Повернувшись до рідного краю з Італії, пані Марія вирішила разом із чоловіком та двома доньками Галиною та Анною побудувати для односельців затишний, красивий ресторан. “Я це робила для рідного села, коли у нас ще доріг не було, і мало хто з туристів сюди їхав. Я шаслива, що мої односельці святкують тут найрадісніші події життя – весілля, народження дитини. В Італії є село Лівіньо, схоже на наше. У 1970-х роках його почали розвивати, вкладати

кошти в інфраструктуру, і зараз там вже 90 готелів. Туристи залюбки відвідують це місце, яке колись було невеликим населеним пунктом”, – розповідає пані Марія. Три останні роки вона працювала перекладачкою, супроводжуючи туристів в Україну, і свою країну пізнала більше, приїжджаючи з Італії.

Якось до Космача на гостину до родини Марії приїхав італієць Ектор Нозенцо. І так прикипів серцем і душею до цього мальовничого краю та ширих людей, що вирішив поміняти Мілан на Космач. Самотній міланець удочерив Марію і водночас знайшов велику українську родину. Коли суддя вручала йому документи, кажучи про те, що час самотності минув і відтепер у нього є родина, від розчулення він заплакав. Італієць живе в українському селі, разом із родиною, і почуватися щасливою людиною. І це щастя йому подарували в Космачі.

Музей Космача

Мешканці найбільшого українського села мають творчий підхід до будь-якої справи. Молодий будівельник Василь Книшук створив незвичайний музей, представивши свій варіант історії Космача. На великому подвір’ї збудовані три будиночки і близько 20 дрібних локацій, аби відвідувачам було цікаво подивитися, як жили і працювали бутинарі, тобто лісоруби. Представлено традиційний житловий будиночок гуцулів, сільський шинок, хлів, у якому “поселилися” опудала тих звірів, що водяться в цих краях, є міні-зоопарк, де живуть симпатичні косулі. Як вважає Василь Книшук, відвідувачі, особливо діти,

так краще сприймають атмосферу музею зібрав значну колекцію старовинних мап – в Австрійських архівах купував файли.

Коли другі ворота цього музею архітектури та побуту відчинилися, нашому здивуванню не було меж. Від історичних будинків і старовинного побуту ми перейшли в чудову рекреаційну зону. Тут є комфортний і великий будинок, за яким одразу починається ліс, поряд із будинком – два ставки, один із раками для риболовлі, інший – для купання. Туристи мають можливість відпочити на природі, прогулятися в лісі, прийняти апітерапію. Наш гід Василь Книшук розповідав: “Цей готель – винятково для сімейного відпочинку. Для туристів ми пропонуємо різнобічну програму – активний, пізнавальний відпочинок, екскурсії, також за бажанням можна просто спокійно споглядати гори, водопади, ставки”.

Ще один цікавий музей ми відвідали у Верховині. У будинку, побудованому 1933 року, розмістився Меморіальний музей Петра Шекерика-Доникова. Він був вїтом, послом до польського Сейму, багато зробив для розвитку гуцульської культури, за його сприяння будувалися музеї, школи. Петро Шекерик написав роман “Дідо Іванчик”, читається навіть сьогодні, бо це оригінальний текст гуцульських діалектів. Автор завершив роботу над романом 20 квітня 1940 року, на 51-й день свого народження, а вже за місяць був заарештований за антирадянську агітацію. Арештанта відвезли до Харкова, потім до Сибіру, подальша доля його невідома. Ім’я гуцульського письменника і активного громадського діяча довгі роки замовчувалося.

Правнучка Петра Шекерика-Доникова Надія Маківничок вирішила повернутися з Івано-Франківська, де жила і працювала, до рідної Верховини. Разом із батьками створили в старовинному будинку музей, поряд відкрили пам’ятник. У музеї-хаті представлені документи тієї епохи, світліни, предмети побуту, одяг: кожухи, жіночі головні убори, сорочки та вишиванки – парубочькі і сімейного чоловіка. Особливістю одруженого чоловіка були дві вишиті зозулі. Символ роду – дерево, коріння – наші предки, крона – батьки, листочки – це діти, а квіточки – онуки. Дуже багато цікавих історій почули ми від екскурсовода і директорки

музею Надії Маківничок про місцеві традиції, зокрема підготовку до весілля, гуцульську гостинність, хазайновитість. У господарстві у них все було продумано, навіть старі двері не змазували, бо коли вони рипіли – це була своєрідна сигналізація, і газдиня, працюючи на горі, вже чула – хтось заходить у гості.

Засновники музею планують відкрити в центрі Верховини пам’ятник Петру Шекерика-Дониковому, аби земляки не забували, як багато він зробив для рідної Гуцульщини.

Виходь з хати – їдь в Карпати

Вирушаючи до Івано-Франківщини, не забудьте відвідати в селищі Завоєли мегаліти, на яких збереглися записи 35-тисячної давнини і обсерваторія кам’яного віку, завітайте в музей Довбуша, в науково-просвітницький центр Національного природного парку “Гуцульщина” – і ви по-новому відкриєте для себе цей унікальний край. Нас вразило те, що в багатьох селах, які ми проїжджали, майже біля кожного будинку є капличка. А в мальовничому селі Красник б’є унікальне джерело з цілющою водою, сюди їдуть з надією на зцілення і одужують навіть від тяжких хвороб. Над джерелом звали капличку Святого Пантелеймона Цілителя, де звершуються богослужіння. Екскурсія до найбільш високогірної в Україні церкви святої Софії Карпатської, побудованої козаками, вражає крутими підйомами і красою лісів та полонин. І серед цієї краси сяють куполи церкви.

Для любителів екстремального виду відпочинку пропонують рафтинг на бурхливому Чорному Черемоші. Тут допоможуть опанувати веслування, навчати правильно долати водні перешкоди. Прогулянки в гори на квадроциклах та джипах гідно оцінять любителі швидкості по бездоріжжю. У садибі “Еко Карпати” (сміт Кути) можна перепочити і потрапити до унікального музею. Представлені тут експонати господаря Григорія Том’юка, лідера “Зеленого туризму” в Україні, збирав упродовж 25 років. Він привозив їх із різних країн світу, а тепер залюбки проводить екскурсії для туристів.

Мандруючи Івано-Франківщиною, ви переконаєтеся, наскільки багата історія цього краю, а неймовірна краса та несподівані зустрічі залишать враження на все життя.

Григорій Том’юк, лідер “Зеленого туризму” в Україні

Здається, Леся була між нами

Валентина КУКЯНЕНС

Діждавшись послаблення умов карантину, культурна та релігійна громада Вільнюса розпочала цикл заходів із вшанування Лесі Українки (Лариси Косач) з нагоди 150-ї річниці від дня народження. У місті Друскінінкай, яким, перебуваючи на лікуванні, ходила, сповнена надії на одужання, чотирнадцятирічна Леся, вбираючи юною чутливою душею красу навколишніх краєвидів, магичність легенд цього краю, де вона, певно, зачаровано слухала в маленькому костелі гру на органі десятирічного Кастукаса Чюрльоніса, її талановитого литовського сучасника зі схожою трагічною долею

та неоцінимою спадщиною для свого краю...

Це вшанування мало бути подією значно більшого масштабу, з участю українських громад з усіх литовських міст, де вони є, з гостями з України, в колі литовських друзів громади. Однак COVID-19 вніс корективи...

Отже, відбулася гарна, камерна конференція, зі змістовною й теплою розповіддю голови Громади українців Литви Наталії Шервітене про життя і творчість Лесі Українки, про плани подальших заходів. Серед них – видати литовською мовою книжку про Лесю українського письменника Григорія Гусейнова “Дорога в Райгардас. Вихоплені кадри. Леся Українка та інші”. Переклад наприкінці мину-

лого року зробили Валентина та Кястутіс Кукяніси, на конференції вони коротко анонсували майбутнє видання і прочитали уривок про те, як Леся здивовано і зачаровано слухає органну музику хлопчика-бешкетника, якого не раз бачила на вулицях містечка.

Присутні читали вірші Лесі, ділилися особистим ставленням до спадщини, яку лишила нам ця тендітна, глянути, і сильна жінка: щемлива лірика, громадянська позиція, горде несення імені свого народу – Українка, нарешті – просто приклад стоїчного й гідного несення хреста долі, яка дісталася.

Громада також віншувала з нагоди 85-річчя почесного і вельми шанованого члена громади Михайла Максим'юка. Секретар Посоль-

ства України Олена Кузьменчук вручила панові Михайлові вітання та подарунок від посла України Володимира Яценківського.

Хоча два дні, коли відбувалися заходи, видалися дощовими, але знайшовся час і для прогулянок вулицями міста, яке пам'ятає кроки Лесі: перехожі незмінно тепло усміхалися на вишиванки і охоче відповідали на наші запитання; відвідали дім-музей Чюрльоніса, де екскурсовод, почувши українську мову, кинулася обдаровувати нас буклетами про експозицію і попросила позувати для світлин для фотоархіву. Вияснилося, що Григорій Гусейнов – наш спільний знайомий, і йому було дуже втішно, що його книжка про Лесю вже перекладена ли-

товською мовою. Звичайно, колись вона буде в колекції музею.

Здається, Леся була між нами, і, певно, душа її там, у Господа, тішилась з такого відзначення її дня народження.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2021

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 74

на 1 місяць	21 грн 43 коп.	на півроку	115 грн 58 коп.
на 3 місяці	61 грн 29 коп.	на рік	225 грн 96 коп.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК
Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua
Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове. Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

